

35

BLAJUL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL I. No. 10 OCTOMVRIE 1934

B L A J U L

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

COMITETUL DE EDITURĂ: *Dr Vasile Aftenie, Ioan Arieșan, Olimpiu I Barna, Pompeiu Bârlea, Liviu Chinezu, Nicolae Comșa, Ion Covrig, Petru Cristea, Dr Ioan Cristea, Isaia Cristian, Pavel Dan, Iosi, G. Evrard, Dr Virgil Fulicea. Dr Coriolan Pop-Lupu, Dr Nicolae Lupu, Ioan Mățieș, Teodor Megieșan, Ademar Merckx, Emil Mesaroș, Iuliu Moga, Octavian Modorcea. Ioan Moldovan, Ovidiu Neamțiu, Augustin Nemeș, Victor Oros, Emil Pintican, Alexandru Pol, Dr Gavrilă Pop, Filip Pop, Dionisie Popa. Laurian Puia, Ioan Radocea, Ioan Rinea, Dr Leor. I. Sârbu, Virgil Stanciu, Virgil Stoica, Vasilu Suciū, Dr Ioan Suciu, Dr Septimiu Todoran. Nicolae Țarină.*

COMITET DE REDACȚIE: *Dr Nicolae Lupu, Ion Covrig, Pavel Dan, Dr Virgil Fulicea, Dionisie Popa, Dr Ioan Suciu, Nicolae Țarină*

SECRETAR DE REDACȚIE: Nicolae Comșa
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Abonamentul anual . . . . . Lei 180
Pentru instituții, autorități și străinătate . „ 300
Exemplarul . . . . . „ 18

Redacția și Administrația: Blaj, str. Reg. Ferdinand, 23.

10 (oct. 1934)

Intre Logică și Vieță

1. Nu este vorba de *Logică* luată în sensul de „organon“, „arta de a gândi adevărat“, „studiu al legilor gândirii“, de „știință a raționamentului“, variate soluri de definiții școlărești și academice date disciplinei acesteia. Nu, ci despre altceva, cu totul altceva.

Ceeace se înțelege uzual prin Logica logicianilor este restrâns, unilateral și pur formal pentru ceeace notăm aici prin această noțiune. Studiu limitat la determinarea normelor de funcționare ale inteligenței, Logica rămâne încercuită într'un domeniu precis de fapte, binedefinit: formal, acordul funcțional al gândiri cu ea însăși, *consecvența operatorie în deducții* având la temelie — ca principiu călăuzitor — contradicția; practic, mijloacele de cercetare în variatele domenii de activitate spirituală omenească, cu legitimitatea și valoarea lor. Scurt și altfel zis: identitatea gândirii în timp ca act cognitiv și acordul anunțurilor ei cu datele experienței, când se coboară din Olimp pe pământ, de pe planul mintal în cel real.

De aici, dela această formulare a Logiceii, până la înțelesul ce dăm ideii de „logică“ este o cale lungă, care duce peste o prăpastie adânc căscată, deși termenul uzitat este același. Este același dar cu o altă semnificație și cu un alt sens, mai larg, mai comprehensiv, extensiv și intensiv. S'ar putea transcrie, spre a cuprinde totalitar sensul și semnificația de aici, prin „raționalitate“, „ordine“, „sistem“. Adecă, gruparea și coordonarea faptelor și formelor de existență într'un tot unitar, armonic încheșat. Dar nu o grupare de suprafață, aparentă numai, străbătută de lupte intestinale, deci fragilă, ci o *armonie de structură*, o ordine ale cărei mădule și funcțiuni sânt perfect echilibrate, întrețesute în sistem, nu rebele și antagoniste, *un tot dominat de ideia de cosmos* în sensul grecesc al cuvântului. Logicul nostru este sistem,

raționalitate, claritate; ceva închis în sine, echilibrat, isprăvit, *făcut* și stabil. Printr'o imagine ar putea fi asemănat cu o *sferă* în repaos, cum vechii greci își închipuiau universul, indiciu concret al celei mai mari perfecțiuni posibile.

2. De asemenea, ideia de viață se ia într'un sens larg, cuprinzător, nu unul de școală și specialitate, riguros și cu grije atribuit doar ființelor vii, organismelor.

Vieța însemnează mișcare și transformare, adică devenire; este energie, clocot și mobilitate, *creație* de noi forme; un arc încordat în destindere sau gata să se destindă. Părțile componente ale întregului sânt în dezechilibru, se agită, fierb, se grupează și disperează mereu, pentru a se regrupa în configurații noi. În sânul întregului forțe antagoniste și amice se întâlnesc, se leagă sau se disociază, converg sau diverg, imprimând, prin aceasta, o notă dinamică vieți, de totală mobilitate. Pentrucă nu există viață decât acolo unde este mobilitate și transformare, agitație și clocot perpetuu. Uniformitatea absolută, cu stereotipe situații, însemnează imobilitate, fixitate de poziții, adică moarte. Scurt: *vieța este dinamism, mișcare, creație*.

Și în acest sens vitalul nu este numai un apanagiu al ființelor organizate, ci a tuturor formelor de existență; este esența lor însași. Căci toate *devin*; sânt în mișcare și se transformă, mai repede sau mai încet; adică, se fac și se desfac. Nu numai ca aspect exterior, de suprafață, ci și interior, structural.

* * *

Impinse la extrem și proiectate pe platoul transcendent, metafizic, ca sisteme filosofice, logicul și vitalul oferă două perspective distincte de a privi în miezul realității și dau două maniere antitetice opuse de a vedea și concepe ontic realul.

Logicul postulează identitatea între microcosmos și macrocosmos, între gândire și realitate; *presupune că realul este rațional și inteligibil*. Existența, în esența ei este un tot închis, *ordonat*, cu o structură geometrică, organizată și guvernată după legi fizice, imuabile, de o necesitate riguros matematică, legi determinabile și formulabile cu ajutorul inteligenței ome-

nești. De aceea, în univers, totul este armonie și ordine. — Ba școala filosofică, foarte veche, *eleată*, partizana a raționalității existenței, ducea atât de departe ideea de ordine și armonie cosmică încât tăgăduia mișcarea, închipuindu-și universul imobil, incremenit în formele sale veșnice, într'un etern repaos. Aceasta ca un indiciu de perfecțiune și vehement protest împotriva schimbării, după ei, sediul al imperfecțiunii.

Vitalul clădește metafizicul pe analogia dintre subiectiv și obiectiv, interior și exterior. Dar perspectiva lui este mai capricioasă, căci înfățișează existența ca irațională, mobilă, în plină mișcare, iar elementele ei componente nestabile — Realitatea vitaliștilor este o *devenire*, un râu ale cărui valuri se rostogolesc neconținut, adică un proces evolutiv de forme ce se succed în timp, se mestecă și se întrepătrund fără un plan dinainte trasat, fără o finalitate. Hazardul este marele regisor al vieții. Subt directă lui supraveghere are loc neîntreruptă schimbare. De aceea ordinea și armonia sânt streine vieții, atât individuale cât și cosmice, raționalitatea și înțelegerea necunoscute, ceva superficial și de minimă importanță dacă se găesc undeva. În fond, existența nu poate fi *înțeleasă*; poate fi *trăită*, sesizată printr'un act special de cunoaștere: intuiția, dar nu prinsă în formule, fiindcă este irațională, ilogică; trece peste formule ingrediente, nu vrea să știe de ele și le dărâmă.

* * *

Metafizicește, deci, vitalul este de o factură interioară opusă, antitetic opusă, logicului. Este opoziția între fix și mobil, anchilozat și goană după noutate, echilibrat și neechilibrat, rațional și irațional. Vitalul proclamă realitatea ca ilogică, nesupusă unor legi riguroase, deci neinteligibilă, sesizabilă totuși intuitiv; logicul vede realitatea rațională și inteligibilă, fiind organizată după legi fixe, externe.

Există oare, pe planul concret, al experienței, aceeași exclusivitate între logic și vital ca pe cel metafizic? Experiența prezintă logicul și vitalul tot polar disecate?

Ca indiciu, câteva fapte cât mai grăitoare.

* * *

Să plecăm de la ceea ce ilustrează mai pregnant vitalul, ca ceva specific lui.

1. Ca model de mobilitate și nestabilitate, icoană în analogie cu care vitalul plăsmuiește metafizicul, servesc stările de conștiință adecă conținutul sufletească individual. Stările de conștiință sânt într'o veșnică curgere; sânt ca un torent ce se rostogolește neîncetat, iar în limitele ei stările psihice se asociază sau se disociază, se leagă sau se desfac. În termeni bergsonieni durează, devin, creiază, stabilitatea fiind necunoscută, streină vieții sufletești.

Însă, așa mobilă și nestabilă cum este viața sufletească, nu este complet lipsită de ordine și de structură. Fenomenele psihice nu sânt discontinui, incoherente și haotice, nu sânt nici contradictorii și inconsistente, ci formează o unitate, un întreg. Ele nu sânt un mozaic, adecă o îngrămădire de fapte și elemente fără sens, ci se leagă interior, se întrepătrund și se împletesc formând un tot. Au un echilibru, o logică, și o motivație a lor, căci nimic în viața sufletească nu are loc fără motiv. E drept, raționalitatea și motivația vieții psihice nu este clară întotdeauna; deseori învăluită în mister, dar ea nu lipsește niciodată complet. Viața sufletească se lasă prinsă și înțeleasă în parte măcar dacă nu total. Și în această parțială sesizare trebuie să vedem numai decât iraționalitatea lumii psihice sau insuficiența mijloacelor noastre de cunoaștere?

2. Pe planul colectiv, de asemeni, stăpânește transformarea, aghirotantul vitalului. Formele sociale și politice, instituțiile și legile vieții sociale, cadre în limitele cărora are loc ritmul vieții de grup, sânt nestabile, supuse evoluției și disoluției, nu sânt fixe și rigide, date odată pentru totdeauna. Osatura vieții colective își schimbă încontinuu structura și înfățișarea, sguduită din temelii și pusă în mișcare de frământarea continuă creatoare a vieții. Subt impulsul și directiva ei, a vieții, s'au perindat în timp, au apărut și dispărut, instituții sociale și norme de conduită colectivă.

Totuși, isbește și aici, în viața colectivă, interpenetrarea dintre vital și logic.

Viața colectivă, în mersul ei, mobilă cum este, nu se prezintă lipsită de orice configurație internă, ci, la fiecare pas al schimbării, are o formă, se prezintă îmbrăcată într'o

haină care i se potrivește mai bine; *are un echilibru structural și fizionomic*, care se cristalizează și se exprimă în legi și instituții, mulaje după cari se toarnă și se organizează vieța colectivă. Aceste mulaje ordonatoare și directoare ale vitalului colectiv nu scapă legii schimbării, e drept; au totuși avantajul de a *persista* câtva timp în forma lor unitară închisă și încheată, ca toturi ordonatoare ale vitalului.

Ori, ce este această osatură socială, mai mult s'au mai puțin perfectă, dacă nu *logical* care, vremelnic măcar dacă nu etern, se suprapune vitalului, îl organizează și îi ordonă?

3. Observația cât de superficială asupra lumii înconjurătoare prezintă, observatorului, acelaș fenomen al transformării. Formele de existență, prin ele realitatea în totalitate, durează, devin, se transformă. Străbătute și animate de o forță immanentă lor, un elan vital — în termeni bergsoniani, formele de existență se desfășoară într'o serie liniară neîntreruptă, de situații interpretate, născute unele din altele, se compun și se descompun, urcă stâncoase culmi spre a coborî în abisuri, în decursul transformărilor ce suportă. Demonul schimbării operează sigur și fără milă. Lent, de tot lent, cu exteriorul, spațialul; repetin, mult mai repentin, cu interiorul, faptele de conștiință și fiziologie. Toate formele de existență sânt în mișcare și se transformă, fiindcă toate participă integral la devenirea cosmică, se supun neînduplecatei legi a schimbării, suferind jocul ei capricios, luând parte la tragedia universală trăită și fredonată de existențe pe o largă claviatură.

Dar, oare această devenire cosmică nu este ea patronată de un destin? Nu urmează ea legi eterne și fixe, inseizabile, deocamdată, prin știința noastră? Și decretând vieța cosmică drept irațională și ilogică, nu cumva scuzăm incapacitatea forțelor cognitive ale spiritului omenesc de a diseca și înțelege tainele universalului?

* * *

Deci, transportarea logicului și vitalului de pe platoul metafizic pe cel al experienței face să dispară prăpastia căscată între ele și să se atenuizeze antiteza, dacă nu să dispară complet. Căci experiența nu lucrează exclusivist, aruncând

logicul și vitalul pe două poziții dușmane. Ceeace ea prezintă este nici logicul pur, ferit de elemente tulburătoare ale armoniei sale interioare, nici vitalul pur, nestabilitate absolută de situații și configurații a formelor de existență, ci ceva intermediar, întrepătruns: vitalul se lasă, temporar măcar, oprit în forme, iar logicul este animat de sguđuri tulburătoare de echilibru. Existențele, în decursul evoluției lor, îmbracă haine potrivite structurii lor, pe cari, desigur, le părăsesc atunci când au devenit incomode și stingheritoare. Ori, această formă, haină ce o îmbracă vieața, nu este — embrionar măcar — sistem, ordine *logic*? Si structura ce o ia vitalul într'un moment dat, spre a părăsi și îmbrățișa alta când ea este nesatisfăcătoare, nu marchează tendința spre organizare a vieții? In terminologia aristoteliciană, nu cumva vitalul este materia care tinde spre realizarea unei forme, logicul?

Un lucru e sigur. Experiența prezintă logicul, și vitalul intenpenetrate, conexe. Vitalul, mobil, tinde să ia o formă, să devină *logic*, stabil ca structură; logicul stabil și făcut un timp, este sfărîmat spre a-și reface structura după un nou plan, cerut de necesitățile noui ale vitalului. Și această alternativă osmoză între logic și vital, stabil si mobil, făcut și desfăcut, regisează durata realității și transformarea vieții, creind un amestec în limitele căruia realitatea se prezintă când rațională, când irațională; când absurdă, când logică; când inteligibilă, când instructuală, după cum stă subț stăpânirea logicului sau a vitalului.

* * *

Astfel prezentate faptele, cheia explicativă a succesivelor procese de logizare ale vitalului, încercuirea și închiderea mobilului în sisteme închegate, trebuiește căutată în metafizica lui Aristot sau dialectica lui Hegel?

Ion Covrig-Nonea

Cântec de uitare

Taci inimă — sete de ducă!
Drumul e greu și-i fără plinire,
Piatra lui — dinte ce mușcă,
Visul ce-l scaldă — nălucă.

Din turnul ascunselor cruguri
N'a bătut încă semnul de-aramă.
Ceasul tău, — taină de veghe:
Așteaptă,
Nu cheamă.

Floarea de foc arde pe culmi,
Lumină vie, lumină 'naltă.
Nimbul de vis scaldă stelar
Cerule de sus,
Cerule din baltă.

Taci inimă...
Drumul e greu, pasul mărunț, ziua haină
Floarea de foc, floarea de vis
Iși mută încă — din pisc în pisc —
Corola virgină.

Nu blestema, jertfa ce-aduci
Azi e doar fum ce se destramă.
Taci inimă:
Ceasul tău larg așteaptă încă,
Nu cheamă.

Teofil Bugnariu

Fata împăratului verde.*

De atunci mi-a rămas nostalgia plecării și un fel de bucurie de a amesteca basmul cu viața care mă face să nu văd limită precisă între ceea ce se poate și ceea ce nu se poate, începând cu N. povestea sa.

Eram împreună cu bunicii mei. Moșul, un om încet încă destul de tânăr, cu părul în cârlioni negri, nepăsător și fără griji. Bunica, mică, galbenă, neastâmpărată, știa și făcea toate în casă și în gospodărie. Locuiam la marginea orașului.

De când cu războiul nu-mi mai găsiam tovarășii de altă dată și în lipsa lor legasem prietenie cu motanul. Aveam un motan mare, ca un miel, cu blana albă și catifelată, cu care mă înțelegeam ca și cu un om. Câte ziua de lungă nu dădea nimeni pela noi, afară de vecina Eliza Micșuneanu, fată bătrână, mică, cu nasul lat și privirea sașie, căreia toți îi ziceam pe scurt Lizica.

Intr-o bună zi vine la noi Lizica, amărită foc. Moșul tocmai tăia o păpușe de tutun și cum întră se oprește în mijlocul casei.

— Bună ziua...

— Bună, răspunse moșul, continuându-și lucrul, fără a o privi.

— Bun lucru ți-ai găsit și Dta acum, bădie, n'am ce spune. Tai tutun și războiul e pe noi.

— Tot așa vine pe noi, ori taiu eu tutun, ori fac altceva, răspunse moșul liniștit.

— Nu știi cum poți vorbi așa. Dta nu știi ce spui, zise Lizica și începu a istorisi întâmplări cu case arse

---

* din colecția „Războiul copiilor“.

până la pământ, cu oameni cu nasul tăiat, femei legate de cozile cailor...

Eu ședeam într'un colț cu motanul meu și istoriile Lizichii mă duceau cu gândul la poveștile pe cari în seri cu tihnă mi-le spunea moșul, la gura sobii.

— ... Și ce o făcut, ce n'o făcut, țiganul a pus mâna pe un paloș și hârș, a tăiat nasul voinicului... Și când s'a sculat voinicul din somn și s'a văzut așa ciopârțit, n'a mai îndrăznit să dea ochi cu împăratul și a plecat și s'o dus, s'o tot dus...

— Eu nu mai stau, zise Lizica, drept încheiere. Ori veniți Dvoastră, ori nu, eu mă duc, unde oi vedea cu ochii...

Domnișoara Eliza Micșuneanu se sculă. In lumina care ardea jos, șoldurile ei se profilau diforme pe tavan și o clipă am admirat-o cât era de mare și hotărâtă.

— Să plecăm moșule, mă gândii eu. Afară e o noapte cu lumină albastră-brumată, până dimineață trebuie să ajungem în vreo cetate...

Numai că moșul nu se gândia ca mine. El nu se putea hotărî așa ușor să-și lase toată agoniseala în grija norocului. Și ba nu, ba da, ba nu, ba da,... până când aud pe bunica zicând:

— Nu mai putem sta nici noi, trebuie să plecăm...

— Bine, plecăm, dar unde? întrebă moșul. Ce mâncăm pe drum? Ce ne facem în streini?...

— Ești slab, moșule, mă gândii eu. Ce întrebări sunt astea? Unde ne ducem? Vom vedea noi pe drum...

Și se vede că și bunica se gândia tot ca mine, fiindcă fără a mai zăbovi de loc începu a aduna câte ceva din casă. Domnișoara Micșuneanu plecase și ea să-și facă desagii.

— Motanul îl luăm întreb eu pe moșul?

— Da n'avem altă treabă, se răsti el la mine. Să mai avem o gură cu noi. Lasă-l acasă și așa nu rămâne nimeni aci.

In scurt timp eram gata de plecare. Moșul adunase din casă un vraf de hârtii, cu peceti și fără peceti, pe

cari le primise decând s'a însurat: contracte, sentințe, citații... De abia mai putuse lua peste acestea și ceva deale gurii. Bunica a adunat într'o corfiță de mână toate minunile de ii de in, cusute cu arnici și o legătură de ierburi uscate, pentru tot feliul de boli, iar mie mi-au pus hainele într'o legătură înfășurată în pânză verde.

Am ieșit din casă și am lăsat în urma noastră motanul, care nu înțelegea deloc ce însemnează plimbarea asta nocturnă. Mie, mi se părea că de acum plecăm în lume, așa cum se pleacă în povești, zi de vară, până'n seară...

În fața porții, sub un tei, ne-am oprit să așteptăm pe Lizica. Eu am pus legătura verde la rădăcina arborelui și m'am așezat pe ea. În curând moșul și bunica au făcut la fel.

Afară căzuse brumă. Pe cer se svârcolea o perdea subțire de nori, deasupra unui colac de lună. Sub lumina rece și mică, strada începu a deveni transparentă.

... În urmă, se făcea că în mijlocul unui câmp mare sunt eu împreună cu doi tovarăși. Câmpul întreg era acoperit de nisip alb, pătat de umbrele norilor.

— Nu vezi tu unde e, întrebă un lungan, cât o prăjină și mai noduros ca un cireș, pe altul mic, cu trupul ca o stană de peatră, având în cap un singur ochiu, cu care nu clipia deloc.

— Cum să nu văd? S'a ascuns după umbra lunii. Fă-te puțin la o parte și umblă binișor.

Lunganul se lungi odată, de întunecă pământul și începu a cotrobăi după lună.

— Ai grije că ești cu mâna deasupra ei, zise celalalt.

În liniștea care se făcu auziam lămurit cum umbla lunganul cu mâinile pe marginea lunii, apoi un fâșeit...

— Na, a sburat. Ești stângaci și prost, pe cât ești de lung, zise supărat omul cu un singur ochiu. Iși puse apoi mâinile paravan la tâmpile și se uită și se uită,... de simțiam și eu cum se uită.

— Acum e la marginea pământului, tupilată la umbra unei mături.

— Păs, păs,... auziam pe lungan răscolind bălăriile dela marginea pământului.

Inima îmi era cât un purice.

— O prindem, ori nu o prindem?

* * *

Intr'asta umbrele se adună, deschisei ochii și se făcu din nou stradă. Mă regăsi lângă tei și minunea minunilor, uitându-mă mai bine, văzui lângă mine, șezând, pe Dșoara Eliza Micșuneanu, în persoană.

Părea că plânge.

— Atunci nu mai plecăm, încheie moșul.

— Nu pot, nu pot de loc, bădie, gemu plângând Lizica. Toate le-aș fi putut lăsa, căci toate le-aș fi găsit, dar cu puii ce să fac, că dacă-i las singuri de bună seamă toți se prăpădesc...

Prin capul străzii trecu o căruță neagră cu covâltir, având în față o torță aprinsă. Erau refugiați.

— Să mergem în casă, zise moșul împăciuitor.

Când am intrat, lumina ardea încă. Motanul, leneș, abia deschise ochii, cu cari părea că întreabă:

— Ați venit?

M'am așezat lângă el și i-am spus încel, să nu mai audă nimeni:

N'am avut noroc, amice. Eram pe urmele fetii lui Verde împărat.

O. F. Popa

Redeșteptare

In templul nostru cu icoane de străbuni viteji,
Zidit de fii de voievozi și cneji,
Prin munții și prin șesurile nesecatului tezaur,
Pe unde pasișează Dunărea, izvoarele și macii,
Melancolia și surâsul doinelor de aur,
Ce ne lăsară Sciții și cu Dacii,
Se elatină din nou cupola...
Și clopotele și-au pornit spre țarm de zări,
Prin unde de eter gondola
Sacerdotalelor cântări.
Și slovenind pomelnicul furtunilor de ieri,
Au plâns... și-au binecuvântat... norodul nostru de străjeri...
Iar sutele de mii de mucenici,
Cari dorm aici
In sanctuarele bisericilor dragostei de țară,
Vrăjiți de pâlparea lumânărilor de ceară,
Au mângăiat în visul lor de-o clipă,
Ecoul cântecului răzbunat,
Ce bate'n inimile noastre din aripă,
Slomnind în stih de vers victorios, neconținut,
Căci ciasul izbăvirii a sunat
Și gândul milenar s'a împlinit.

Dar din spre vest, pe-o noapte de cleștar,
A început un vânt să latre la hotar,
Purtând în aer glas de flintă sprinten și păgân,
Ce s'a topit în inimă de grănicer român...
A doua zi, când vântul s'a mai liniștit sub cer,
La un pichet pe lăicer,
Zăcea soldatul Ion Pândaru, mort la datoria lui.

Nevoia de a crede

Sufletul lumii moderne este răscolit și preocupat de multe probleme. Dar, fără îndoială că, din complexul multiplelor probleme și preocupări, nici una nu urgi-tează cu o așa intensitate spiritul spre a o rezolva ca problema credinței. Și aceasta din motivul că ea este menită a pune în adevărata lumină rostul existenței omenești.

Omul, intrat odată în ritmul întortochiat al vieții, este asaltat în mod inexorabil de astfel de întrebări: de unde, sunt? pentru ce sunt pe pământ? unde voiu fi apoi căci experiența îmi dovedește la tot pasul că voiu înceta odată de a ființa? Și aceste întrebări, apaganagiu ființei raționale, stăruiesc în stoarcerea unui răspuns mulțumitor, de a cărui eficacitate e condiționată liniștea spiritului — acest „însetat“ după realitățile metafizice.

În fața acestor fel de întrebări, știința, cu tot aparatul ei formidabil, rămâne neputincioasă. Evident, nu-i contestă nimeni, și ar fi o greșală de neiertat contestarea imensului bine ce l-a făcut civilizației. Însă, când e vorba de transcendental și de manifestările lui, ea, știința, ori îl ignorează, ori, sinceră, se pleacă și recunoaște că în ea nu mai poate da un răspuns mulțumitor. Căci aici, în transcendent, preia altcineva conducerea.

Și acest altcineva este *credința*; și nimenea. Ceeace știința nu poate și nu va putea nici când satisface: aspirațiile spre transcendent ale spiritului omenesc, face, și încă în măsură mulțumitoare credința.

Prin urmare pe drept cuvânt s'a afirmat că credința începe pe unde se termină știința, paralizând astfel opinia celor cari susțin că credința este în contra-

zicere cu știința. Dar credința nu numai că nu o contracizează ci o promovează, armonizând în chipul acesta sentimentul religios cu cercetările științifice, cărora le împrumută convingerea și consistența, imprimându-le așa zicând sigilul eternității — Fiindcă viața este un act continuu de credință. — Imi vine aci în minte celebra mărturisire a lui Pasteur: „Tocmai de aceea că m'am ocupat cu știința cred ca un țăran breton (se știe țăranii bretoni sânt cei mai credincioși oameni) și dacă m'aș ocupa mai mult, aș putea avea credința unei țărane bretone“.

* * *

Primul și cel mai însemnat obiect al credinței este Dumnezeu, piatra unghiulară ce susține întregul edificiu al religiei. De aceea n'a existat niciodată popor, fie cât de barbar, care să nu fi avut ideea, obscură sau clară, despre Dumnezeu, dovadă că în fiecare ființă rațională este adânc sădită trebuința de a crede într-o ființă axtramundină, înafară de lucrurile contingente, pentru că omenirea are absolută nevoie de Dumnezeu pentru a să-și explice logic și satisfăcător rostul acestei vieți. Dictonul „Dacă n'ar exista Dumnezeu, el ar trebui inventat“ demonstrează, nu se poate mai bine, necesitatea unei atari ființe, pentru deslegarea și sesizarea acestui Sfinx care este Viața.

Audierea lumii însași furnizează dovada cea mai eclatantă despre existența lui Dumnezeu. „Intreaga natură, ca o carte deschisă, arată pe Domnul și Creatorul său“ zicea Sf. Aтанасіе. Iar Newton, la întrebarea „există Dumnezeu?“, a răspuns: „privește cerul“.

* * *

Precum nu există popor care să nu aibă ideea de Dumnezeu, așa nu poate exista nici individ. Iar individului îi este concrescută, odată cu natura, trebuința de a crede. Și această trebuință este așa de puternic infiltrată în sufletul omenesc încât *se impune cu caracterul de exigență*. Cei cari se îndepărtează de ea, la ea

se întorc. Auziți ce spune Augustin Thierry: „Din istoria omenirii am ajuns la convingerea că necredința nu poate da nici o deslegare lumii și că puterea vie, care mișcă și conduce omenirea, este religia. Această religie nu poate fi alta decât creștinismul, iar forma cea mai veche a lui este biserica catolică. De raționalism m'am plictisit, întru în sânul bisericii și mă supun Ei“.

Ne trebuie deci credința! Nu una rudimentară, grosieră, ci una studiată, rațională. Căci vieța este aidoma labirintului mitic în care omul, fără firul Ariadnei, se pierde inevitabil, și firul acesta s'a dovedit cu prisosința a fi credința. Pentrucă ce este credința dacă nu steaua polară a spiritului ce călăuzește pașii, altfel șovăielnici, prin pustiul spinos al vieții către Dumnezeu?

Teodor Racovițan

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am otrăvit

M'am ghemuit adânc la mine 'n casă
 Și mi-am rugat trecutul să vorbiască,
 Ca mâinele, din suflet ce bolește,
 În zăvorâtă liniște să nască.

Dar trupul greu a adormit pe masă,
 Ca sfinții pe pereții de un veac
 Și'n vorbe s'a pierdut în noapte
 Trecutul meu
 Și n'am putut decât să tac.

Am adunat atunci cu buze vii
 Veninul de cucută din otavă,
 Mi-am sărutat trecutul greu de vorbe
 Și-am răs, cuminecându-l cu otravă

Virgil Gregorian

Concepția în care se formează tineretul.

— Problema religiei —

Azi toată lumea de bine pare a fi convinsă că relele fără număr care bântuie în societatea noastră — și sunt multe înjosirile omului de azi — au o singură origine: lipsa de formațiune morală.

E adevărat că, atunci când e vorba de-a determina cauzele acestei lipse, oamenii se împart. Unii — cu biserica împreună — o află în neglijarea pregătirii religioase integrale, mai ales a tineretului, iar alții în lipsa de culturalizare a a oamenilor în așa măsură, încât să înțeleagă și să trăiască umanitarismul solidar și binefăcătoarea filantropie a omului modern, cult și civilizată.

Totuși pentru că expresiile acestea ultime sunt, una rece și cealaltă mincinoasă, observă și susținătorii lor că la urma urmei tot numai formațiunea religioasă e baza cea adevărată, ori cel puțin ajutorul principal, al unei moralități superioare.

De părerea aceasta era și d. Ministru al instrucțiunii publice, când a declarat la consfătuirea directorilor școlilor normale — prin 10 Aug. c. — că are de gând să oblige toate școlile normale din țară la deschiderea unei capele pe lângă fiecare din ele, cum e cazul la școlile confesionale.

De aceeaș părere par a fi manualele de școală care ating problema religiei — psihologia, sociologia și pedagogia, și care insistă destul de mult asupra necesității, importanței și metodelor educației religioase, unele grav și sentențios, altele liric și aproape emfatic.

Și totuși, practic, stăm pe loc. Elevii când termină, n'au nici formațiunea religioasă de lipsă, nici cultura, nici — mai ales — concepția unitară despre lume, viață și rostul lor.

Unde e oare greșala?

Vor fi multe cauzele dibuirii tineretului nostru, între care pe lângă starea desvoltării lor — nu e ultima exemplul catehetului și a profesorului de filozofie, ca și a celorlalți de altfel,

Dar este una inerentă însăși ideologiei așternută în manualele amintite.

Toți pedagogii doresc ca elevii, când ies de pe băncile școlii secundare, să aibă o cultură generală cât mai asimilată și o concepție unitară asupra lumii și asupra vieții, concepție în care să-și poată sintetiza toate elementele de doctrină ce li s'au propus în cursul anilor.

Este însă o întrebare care s'a pus. Concepția aceea unitară asupra rostului lumii și vieții pe care vrem să-i silim pe elevi s'o aibă, fi-va oare creștină,... sau așa zisă raționalistă? Căci, pe când aceasta consideră lumea închisă și sub eticheta științificului nu se interesează dacă mai este ceva afară de lumea fizică, sau ba, ori chiar pretinde că trebuie să nu se ia în seamă acest „lux al firii omenești“, care s'ar putea chema spirit, și astfel lasă multe chestiuni fără răspuns, (vezi R. Motru Elemente de Metafizică pag. 34 - 37.), în timpul acestei concepții creștine pretinde a fi unică sănătoasă, și cere să fie pregătită de o filozofie rațională — nu raționalistă — care să poată da răspuns mulțumitor și fireștei finalități naturale a omului, căci e dorită și pretinsă de insuficiența noastră, răspuns pe care în definitiv îl dă numai religia, completând datele minții sub egida certitudinii că „cine nu adună cu ea, împrăștie“, oricum și ori cu cine ar aduna.

Dar înainte de-a da răspuns definitiv chestiunii, care concepție e de adoptat, aflăm în programele școlare o lacună. Materia filozofică nu se propune în școala secundară decât prea puțin: logica, sociologia, psihologia și pedagogia. Astfel multe întrebări puse, fie de mintea avidă a tineretului, fie deschise de psihologie sau alte științe, rămân fără răspuns. De ce ne plângem dar că elevii n'au nici măcar o formațiune generală, clară și completă? Cel puțin noțiunile metafizice de bază ar trebui să fie împărtășite și tineretului.

Aceasta este prima lacună mare în învățământul secundar.

Deși nu se poate, sau nu s'a putut preda în școala secundară material filozofic suficient, am mai putea trece peste acest neajuns al programelor omenești, dacă ceea ce se predă ar fi sănătos.

Dar ce se întâmplă?

Vine profesorul de religie să propună cum poate mai bine obiectul său unui tineret agitat de problemele etății, în vâlvătaia celor 17—19 ani. Evident, și haina preotului și materialul propus de el are ce are cu multe din dispozițiile, pornirile și poate căderile acestui tineret.

Are ce are, zic, cel puțin în părerea tinărului. În cazul acesta catehetului iar prinde de minune de bine un ajutor din afară, un ajutor — să-i zicem — profan dar prieten. Cum disciplinele cari ating problema religioasă sunt: psihologia, pedagogia și sociologia, caută sfat și acolo. Și atunci încep o serie de dificultăți, care duc nu numai la neajutorarea religiei ci la contrazicerea ei.

I.

Se știe bunăoară că religia presupune existența și spiritualitatea sufletului, reducându-se toată religia la raporturile dintre el și Dumnezeu. Iei deci psihologia, care-i știință despre suflet, să afli ce zice? Răsfoești o carte, două și trei și nu afli despre natura sufletului nimic, nici în Psihologia d-lui Rădulescu-Motru, nici în Elementele de Psihologie ale d. I. Nisipeanu, nici în Psihologia d-lui I. Găvănescul. Asta înseamnă că, după ce a studiat elevul un an întreg știința sufletului la urmă nu știe nici atât ce-i sufletul. Ar fi fost oare erezie a spune cel puțin atât, că sufletul e un principiu spiritual de viață?

Poate da! Căci vine în sfârșit d. I. Petrovici în al său nou *Manual de Psihologie*, unde esclude categoric răspunsul la întrebarea: ce este sufletul?

Iată textul: dela pag. 13.: „Psihologii cu spirit științific s'au convins că toate aceste considerații asupra naturii sufletului, sunt simple construcții personale ale filozofilor, construcții care mai mult produc confuzii decât aduc lumină. De aceea, căutând să pună baze științifice psihologiei, cercetătorii riguroși s'au hotărât să se ocupe numai de fenomenele sufletești cari pot fi observate și studiate care pot fi empiric constatate... Dacă dincolo de aceste fapte ar mai exista ceva, o substanță spirituală, asta e un lucru care nu intră în domeniul de cercetare al psihologiei... Sufletul privit ca o substanță este o chestiune de metafizică. Psihologia nu are să răspundă la întrebarea: ce este sufletul? ci la întrebarea ce sunt faptele psihice“.

Nu se știe cine și câți sunt „psihologii cu spirit științific“, nici nu se poate ști pe ce baze științifice s'au „convins“ aceștia de faptul că „toate considerațiile asupra naturii

sufletului sunt simple construcții personale ale filozofilor“ (subiectivism kantian). Nici un filozof nu dovedește afirmația d-lui Petrovici cu privire la acel „toate“ deși se poate dovedi clar falsitatea considerațiilor, făcute de *unii* filozofi, anume de materialişti din veacul trecut, cari țineau că fenomenele sufletești sunt secrețiunea creerului.

Oricâți, și oricine ar fi, e bizar că acești psihologi au căutat să pună baze științifice psihologiei în calitate de „cercetători riguroși“, și în loc să scruteze riguros *cauzele* fenomenelor sufletești, au renunțat de-a cerceta natura sufletului și după renunțarea aceasta — lașă ori tendențioasă — „s'au hotărît“, — par'că hotărîrea ar fi argument în materie — „s'au hotărît să se ocupe numai de fenomenele sufletești cari pot fi observate și studiate și care pot fi empiric constatate“.

Astfel câmpul psihologiei e redus și limitat arbitrar numai la fenomenele materiale ale complexelor lucrări sufletești. Se face numai psihologie experimentală la care se adaugă câteva considerații asupra genezei fenomenelor sufletești și a condițiilor lor de funcțiune, (întrucât la aceste fenomene ia parte și viața noastră fiziologică. În loc să cerceteze *cauzele* fenomenelor sufletești — căci „știința“ asta înseamnă; studierea lucrurilor în cauzele lor imediate — se cercetază numai condițiile lor de ființare și mai ales cele de dezvoltare. Iar condiția nu e cauză.

De altă parte mărturisește toată lumea, împreună cu autorii citați, că „fenomenele sufletești, cu toate că le găsim împreunate cu fenomenele din materia nervoasă, sunt totuși deosebite de acestea... nu pot fi identificate cu fenomenele materiale“ (R. Motru. Elemente de metafizică p. 35 Concepția mecanistă) Iată de ce Psihologia noastră nu e științifică: ea nu-și privește obiectul integral.

Și atunci d. Petrovici se scuză „Dacă dincolo de aceste fapte ar mai exista ceva, o substanță spirituală, asta e un lucru care nu intră în domeniul de cercetare al psihologiei... Sufletul privit ca o substanță este o chestiune de metafizică“. Adecă după ce spusese, cu toată convingerea unui psiholog cu spirit științific că o chestiune ca aceasta e simplă construcție personală de-a filozofilor, mă mână să caut concepțiile personale în metafizică.

Oare cu asta se ocupă metafizica? cu construcții personale? Dar atunci istoria filozofiei?

Evident, d. Petrovici n'are nevoie de aceste întrebări. Dar eu le pun ca să mă întreb de ce încurcăm pe elevi cu afirmații așa de puțin logice? Căci pe lângă ceace am spus, se mai află în aceeaș lecție și următoarea perlă de logică.

Două afirmații: { Chestiunea naturii *sufletului* aparține
metafizice.
Psihologia se ocupă numai cu *fenome-*
nele sufletești.

și o încheiere: *Psihologia* înseamnă *știința despre suflet.*

Adevărul rămâne de partea definiției. Psihologia trebuie să trateze și despre suflet în calitate de filozofie și anume ca metafizică specială...

Căci nu e mângăiere în îndrumarea pe care ne-o face d. Petrovici într'un manual de școală, de-a cerceta metafizica pe care elevul nu o are la dispoziție! Și n'ar fi mângăiere nici dacă s'ar propune, pentrucă așa cum se propune azi — după concepția kantiană — în practică ea duce la subiectivism religios, și la indiferentism, fără să dea omului concepția unitară și veșnică asupra vieții și rosturilor ei naturale.

Astfel filozofia, și câtă este, întrucât ar trebui să pregătească terenul pentru realitățile religioase, neglijează cunoașterea lucrurilor celor mai de seamă, ba mai mult, lucrează contra religiei punând toată chestiunea sufletului în domeniul subiectivismului constructor de păreri și doctrine, învățătură care îl „luminează“ pe elev cum să-și poată râde de „poveștile“ cu pretenții obiectiviste ale profesorilor de religie. Și totuși religia dorește să-și poată împrumuta dela filozofie argumentele care privesc baza religiei naturale.

Dacă în materia aparținătoare ei știința, ori mai bine, științifică filozofie face omisiuni atât de lamentabile și afirmații atât de hazardate, ce va fi când tratează despre religie direct, în psihologie pedagogie și sociologie?

Dar, asta — rămânând în cadrele manualelor de școală — vom vedea-o altădată.

P. Liviu Chinezu

Din activitatea politică a lui Augustin Bunea

— La un sfert de veac dela moartea lui —

Implinindu-se în toamna acestui an un sfert de veac dela moartea canonicului și academicianului Augustin Bunea, credem că e bine să înprospătăm amintirea câtorva lupte vajnice, purtate de el pentru apărarea limbii și a neamului. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât, la înmormântarea sa, nici Vasile Goldiș, atunci deputat în parlamentul Ungariei, nici ziarele noastre, care i-au închinat multe pagini de doliu ca: „Gazeta Transilvaniei“ din Brașov, „Tribuna“ dela Arad, „Lupta“ dela Buda-Pesta ș. a., n’au stăruit asupra acestei laturi a activității sale, ci s’au oprit mai mult la cea bisericască, literară și științifică, mai accesibile cunoștinței tuturor.

Singurul care a atins în treacăt meritul lui de regisor al atâtor lupte naționale din trecutul nostru apropiat a fost Ioan Rusu Șirianu într’un articol din „Lupta“.

Aceste lupte s’au desfășurat parte în consiliul județului Alba sau cum se numia pe atunci în „congregația comitatensă“ dela Aiud, parte în cadrele istoricului nostru partid național, al cărui membru devotat și iscusit a fost.

La Consiliul Județean,

a avut un rol cu mult mai mare, decât s’ar părea după sporadicele și anemicele dări de seamă ale presei noastre de pe vremuri. Deși numai secretar mitropolitan, deci pe o treaptă destul de mică a ierarhiei noastre sociale și bisericesti, el e proclamat cu unanimitate de președinte al „clubului“ electoral român din județul Alba la întrunirea ce s’a ținut la Aiud în 28 Decemvrie 1895. Secretar a fost, la început, Păr. Ioan P. Pecurariu din Tiur, pe urmă Păr. A. C. Domșa, redactorul „Unirii“ din Blaj. In afară de „clubul“ sau comitetul electoral central, s’au constituit, tot atunci, „cluburi“ electorale pentru toate circumscripțiile cu alegători români.

S’au ales, deci, pentru circumscripția Blaj președinte Augustin Bunea; pentru circumscripția Ighiu, Nic. Florescu;

pentru Uioara (Ocele Mureşului), Orăşanu din Sân Iacob; pentru Aiud, Ştefan Crişanu; pentru Vingard, Const. Colbazi; pentru Alba-Iulia Nic. Ivan, atunci protopop ortodox român în această localitate; pentru Barabanţiu, Iosif Munteanu; pentru Zlatna, Iuliu M. Montani; pentru Ocna, Ion Vinţelieri; pentru Abrud, Alex. Filipu.

Preşedinţii acestor circumscripţii luau pe lângă sine, în înţelegere cu alegătorii români, câte patru membri de încredere.

În Blaj, era comitetul judeţan central sub preşedinţia lui A. Bunea, în care comitet, pe lângă preşedinţii celor zece circumscripţii amintite mai înainte, intrau următorii opt fruntaşi din localitate: I. M. Moldovan, Gavrilă Popu, Vasile Hossu, Brutu Hodoşiu, Dr. Alex. Pop, I. F. Negruşiu, Gh. Bărbat. şi Teodor Onişor; în total 18 membri.

Apropiindu-se atunci alegerile pentru consiliul judeţului Alba fixate pe ziua de 27 Ianuarie 1896 pentru circumscripţiile: Ighiu, Zlatna, Ocna, Vingard şi Blaj, la consfătuirea ținută la Aiud în 28 Decembrie 1895 s'au luat măsuri şi pentru aceste alegeri.

Bunea era organizator iscusit. Avea lista exactă nu numai a „viriliştilor“, adică a cetăţenilor cari plăteau mai multă dare, ci tabloul nominal, pe comune, a tuturor alegătorilor români din judeţ.

Fiind atât de bine informat, cunoscând apoi şi urmând cu credinţă povaţa evangheliei: „Să nu ştie stânga ce face dreapta“, — nu e mirare că el e în măsură să dea sfaturile cele mai potrivite şi să obţină rezultatele cele mai frumoase.

Intrebându-l, de pildă, preşedintele circumscripţiei Aiud, Ştefan Crişan de fel din Teiuş, dacă constituirea clubului local se poate face în publicitate, cu avizul prealabil al preturei, Bunea răspunde: nu! Trebuie evitat orice sgomot, pentru a nu deştepta atenţia vrăşmaşilor noştri, cari, în acest caz, ne vor zădărnici orice acţiune. Deci să nu ceară nici o încuviinţare dela pretură, ci să convoace, la sine, acasă, pe fruntaşii din cele 38 de comune ale circumscripţiei şi să se sfătuiască în taină asupra celor de făcut. *)

*) Să nu uităm că suntem în epoca după procesul „Memorandului“, când faimosul ministru de Interne al Ungariei, Hieronymi Károly printr-o ordonanţă credea că poate desfiinţa Partidul Naţional Român. I. G.

Grație acestei tactici, cu excepția Ocnei Sibiului și a Ighiului, listele candidaților români au ieșit pretutindeni biruitoare.

Cu câtă bucurie nu anunță președintele clubului din Zlatna Iuliu M. Montani la 28 Ianuarie 1896 triumful Românilor! „Totul a decurs în ordine; când, însă s'a știut rezultatul, străinii au dispărut ca ceara de fața focului“.

Numai câte un caz de boală sau altă neputință zădărnicea aceste planuri strategice atât de iscusite. Astfel, de pildă. Păr. protopresviter Nicolae Ivan din Alba Iulia la 11/23 Martie 1896, deci cam la două luni după alegeri, adresa lui Bunea următoarea scrisoare caracteristică: „Prea Onorate Domnule! Din 28 Decembrie 1895 — am fost tot bolnav, un motiv din care nu am putut satisface însărcinării de a constitui clubul nici în cercul Albei Iulia, nici în al Vințului de jos, ci o voi face aceasta imediat după sărbători, convocând pe cei din cercul Vințului în Oarda, — iar pe cei din Alba-Iulia — aici. Cât pentru însărcinarea primită de a urma pe cei ce solvesc dare peste 100 floreni — perceptoratul de aici mi-a denegat privirea în registrele lor, ci m'a îndrumat la direcțiunea financiară din Aiud. La adunarea din 27 — mi-este peste puțină de a participa, căci agendele de paroh mă rețin înainte de prânz, iar după prânz am să plec la Sibiu, în afaceri bisericești, ținându-se în 28 ședință plenară la Consistor. — Mă voi conforma decisiunilor ce se vor aduce și voi conlucra la executarea lor. Cu distinsă stimă: Nicolae Ivan.“

Fiind însă, cu toate aceste strădanii, puțini membri români în consiliul județan, Bunea prin circulara litografiată din Blaj la 1 Iunie 1896, atrage atenția proprietarilor cari plătesc dare de cel puțin 150 fl. pe an, să ceară dela comisia verificatoare a județului să fie trecuți în lista „viriliștilor“. Aceasta, pentru a obține cel puțin o cincime din numărul total al consilierilor județeni și a putea impune astfel, potrivit legilor de atunci, ca procesele verbale ale ședințelor atât la acel consiliu județan, cât și la alte organe subalterne, să fie redactate în limba română.

De aceea se îngrijise tot el, ceva mai înainte, la 31 Martie 1896 să li se trimită o altă circulară litografiată, cu

privire la organizația pe comune. Reținem din această circulară următoarele îndrumări luminoase: 1. Fiecare președinte de comitet electoral să aibă grijă ca, în fiecare comună din circumscripția sa, să aibă un bărbat de încredere pentru toate interesele românești din acea comună. 2. Bărbații de încredere să-și procure legea comunală (articolul de lege XXI și XXII din 1886), stăruind ca ea să se execute fără păgubirea intereselor naționale românești. 3. În deosebi să se îngrijească bărbații de încredere ca, în consiliul comunal, să nu lipsească nici un „virilist“ român și ca ceilalți membri să ocrotească așezămintele noastre strămoșești: biserica și școala. Chiar primăria să se compună din Români independenți. 4. Bărbații de încredere, în interesul cauzei, să îndemne pe toți Românii din comună să-și plătească dările cel mai târziu până la 14 Aprilie a fiecărui an, fiindcă numai cei cu plata dărilor în regulă au dreptul să aleagă deputați pentru Parlament și pentru consiliul județan. 5. În deosebi să fie cu băgare de seamă bărbații de încredere cu prilejul alcătuirii listelor de alegători pentru parlament și consiliul județan, ca toți Românii cu drept de vot să fie trecuți în liste. 6. Grijă deosebită să aibă de viriliștii români, să fie trecuți toți în listele noastre. 7. În sfârșit, pentru acoperirea cheltuelilor comitetului central județan să se trimită din fiecare circumscripție taxa de 5 (cinci) fl. pe an.

Când lua apoi cuvântul în consiliul județan, cuvântările lui erau modele de informație exactă, în ce privește actualitatea vieții județene, și de bogăție de cunoștințe istorice. Nu înzadar, omul politic era dublat de istoric!

Astfel e memorabilă ședința consiliului județului Alba ținută la 27 Martie 1907 în Aiud. Județul Timiș trimisese o adresă cu propunerea de a se intensifica predarea limbei maghiare, pe care populația nemaghiară o învăța atât de anevoie. Această adresă a fost temeinic combătută de canonicul Gavrilă Pop din Blaj. Canonicul, la rândul său, a fost combătut de Fogarasi Albert, profesor la colegiul Bethlen din Aiud, aducând mai multe învinuiri Românilor. — Lui îi răspunde Bunea, spunând între altele: Cât de mult diferă d. Fogarasi Albert de acel Fogarasy István care, în 1648, sub ocrotirea lui Baresay Akos, banul Lugoșului și al Caransebe-

șului, traducea în românește Catechismul Palatin, precum și de Ioan Papp alias Precup de Fogaras, adică Fogarassy, de care vorbește principele Mihail Apafi I la 1689 și care a fost și s'a considerat de Român. — După aceste zdrobitoare argumente „ad hominem“, nu i-a fost greu să pună la punct și învinuirea ce se aducea României din pricina revoluției țărănești, izbucnită în primăvara aceluși an (1907). Da! zicea Bunea, în România e revoluție; dar nici la noi nu e mai bine. Țăranii noștri emigrează în America, tânjind prin fabrici cu zecile și sutele de mii. — Ce privește apoi învățarea limbii ungurești e pur și simplu o amăgire ceea ce spune d. Fogarasi și alții ca el, că, cu ajutorul ei, ne-am putea feri mai ușor, întrând și noi în slujbe de Stat. Din câți funcționari are județul Alba, un județ atât de românesc, nu este nici unul Român. A candidat unul pentru un post de prim-pretor, și, deși avea titluri universitare mai multe decât cerea legea, totuși, nu l-a putut obține pentru că nu era Ungur. Apoi încheia: „Știți bine D-voastră că nu este pentru un popor conștient de sine nimic mai scump și mai sfânt decât limba, credința, libertatea; apoi fire-am noi, Românii, precum crede și afirmă d. Fogarasi oricât de stricați, tot nu ne-am înjosit până la treapta dobitoacelor, încât să nu ne doară, când cineva se atinge de aceste bunuri mari și sfinte ale noastre“.

In cadrele partidului național

încă a desfășurat o activitate din cele mai remarcabile. Lumea românească îl știa din timpul celebrelor „conferințe“ naționale din Sibiu și mai cu seamă, dela procesul „Memorandului“, urzit de Unguri împotriva Românilor în Maiu 1894, la tribunalul din Cluj, unde el avea să apere pe Iuliu Corolianu autorul aceluși Memorand.

Din această pricină, guvernul maghiar nu voia să recunoască alegerea lui de canonic în capitulul bobian și a făcut diferite întâmpinări la Mitropolia din Blaj. E interesant, cum îl apăra noul mitropolit Victor Mihályi în adresa din 22 Ianuarie 1895 către Wlassich Gyula, atunci ministrul cultelor și instrucțiunii publice din Ungaria. Augustin Bunea, fost secretar mitropolitan, zice Mihályi, e om cu pregătire

științifică, de mare talent, având gradul de doctor dela Roma. Nu i-se poate imputa ca un păcat capital că a îndrăsnit să apere pe colegii săi preoți târșiți la banca acuzațiilor. Ar fi putut să fie apărător chiar din oficiu și anume nu numai pentru tovarășii săi preoți osândiți, ci pentru orice criminali implicați în procese. Apărarea, ca și acuzația, ține de esența procesului.

Dar și mai târziu, când, în urma procesului și a suferințelor din temnițele Ungariei dela Vatz și Seghedin, intrase dihonnia în partid și unii din membrii se acuzau reciproc, fiind nevoie de multe intervenții împăciuitoare, Bunea era la postul datoriei. Cu mari sacrificii morale și materiale el participă la ședințe ale comitetului în Lugoj, Arad, Sibiu. Face propuneri să se intervină pe lângă redacțiile ziarelor noastre să înceteze cu atacurile personale, dacă e vorba să se restabilească pacea și buna înțelegere în partid. Ia însuși angajamentul, alături de Iuliu Maniu și Dimitriu Ciuta, să convingă despre necesitatea schimbării tonului, în discuțiile personale, pe redactorii ziarului „Tribuna” din Sibiu, vinovați în primul rând — în deosebi Gh. Bogdan Duică, autorul faimosului articol: „Modeste întrebări” — pentru provocarea crizei partidului.

Bun povățuitor i-a fost nu numai în epoca memorandumului, pentru prezentarea căruia la curtea din Viena luptase și el din toate puterile, ci și mai târziu. Constatând din proprie experiență că „puterile în luptă se desfășoară” el a fost unul din sfătuitoarii activității parlamentare în 1905, când s'a părăsit vechea tactică pasivistă.

Lupta cea mai îndârjită a purtat-o, însă, împotriva politiceii de cutropire culturală ungurească, inaugurată de Legea școlară din 1907 a contelui Apponyi Albert. Cel dintâiu, care a înțeles primejdia cea mare ce prezinta această lege pentru viitorul neamului nostru, a fost Augustin Bunea. De aceea s'a pus în fruntea comitetului, care a convocat cea dintâi adunare populară de protestare împotriva proiectului de lege a lui Apponyi. Adunarea a avut loc Duminecă, la 10 Martie 1907, în piața din fața catedralei Blajului. Președintele adunării, doctorul Alex. Pop, după ce anunță ordinea de zi, dă cuvântul câtorva fruntași locali, după care urmează Bunea.

Din palidul rezumat al clasicei cuvântări rostite atunci, publicat în „Unirea“, vedem că a făcut un scurt, dar convingător istoric al vieții noastre naționale din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre, arătând cum ne-am organizat politic și bisericește. Astăzi, când avem două mitropolii și atâtea episcopii, 3400 de școli populare și o mulțime de așezăminte culturale, nimeni n'are voie să ne nesocotească. Din bruma noastră de cultură am isbutit să dăm oameni aleși, cari ne fac cinste și înaintea străinilor. Amintește numele poeților Gheorghe Coșbuc și Octavian Goga. Unii scriitori români sunt traduși în mai multe limbi europene; chiar și în ungurește. Cum cred atunci Ungurii că, de dragul lor, ne vom uita limba? Incheia zicând: „De aceea ați venit aici, ca să luptați cu toată tăria contra apucăturilor acelorora cari vreau să ne înstrăineze de limba noastră. Să știe toată lumea — și Maestatea Sa și guvernul și dieta (parlamentul) că, pentru sângele ce l-am vărsat întru apărarea acestei țări, suntem vrednici, ca acest proiect să se retragă“.

Cei vizați, firește, n'au vrut să audă și, cu atât mai puțin, să înțeleagă. L-au notat, însă, în cartea cea neagră a agitatorilor contra ideii de Stat maghiar. Am înaintea mea unul din puținele exemplare ale acestei cărți, compusă de traducătorul Ministerului de Interne Huszár Antal despre Români din Ungaria pentru întrebuințare confidențială, dedicată contelui Andrásy Gyula, ministrul de interne al Ungariei, tipărită în tipografia Statului la Buda-Pesta în 1907. În această lucrare la pagina 146—147 se arată că cea dintâi agitație împotriva legii școlare a lui Apponyi a pornit din Blaj, la îndemnul canonicului Bunea și a fruntașilor Bisericii Unite. Incheierea autorului e că, oricât ar protesta Românii Uniți, ei trebuie contopiți în marea Biserică Romano-Catolică a Ungariei prin proiectul, atunci în pregătire, al autonomiei catolice.

Bunea parcă și-a dat seama instinctiv de răul personal ce și-a făcut prin convocarea și animarea diferitelor adunări naționale de protestare, mai ales a celei din 10 Martie 1907. De aceea scria la 18 Martie a aceluiaș an d-lui Ion Bianu la București: „Pe mine în deosebi m'a costat mult lucrul acesta. A trebuit să presidez toate adunările până s'a pus lucrul la

cale. A trebuit să vorbesc o oră întreagă în ninsoare și frig și să-mi încordez vocea astfel, încât să răsunе toată piața și, pe deasupra, să-mi jertfesc tot viitorul. Deocamdată m'am ales cu o răceală la gâtleej ce trebuie s'o port cu răbdare și cu o reproducere palidă a cuvintelor mele în ziare, cari cuvinte au avut un efect, ce a întrecut toate așteptările. Am voit să se dea o pildă tuturor, cari se codesc, și acum nu aștept alta decât ca toți să o urmeze. Atunci nu va fi putere, care să ne poată birui."

Dându-și seama de primejdia, ce amenința, odată cu școala și biserica românească, el nu pregetă a pleca la Roma în toamna aceluiaș an, petrecând acolo până în primăvara anului 1908*).

În acest timp, el avuse o mulțime de întrevederi cu personalitățile politice și eclesiastice mai proeminente din Metropola Catolicismului, pentru a le da lămuririle cuvenite asupra situației dela noi și a preveni răul ce se putea bănui.

Sunt informat că, privitor la aceste întrevederi, s'ar afla un dosar cu acte și rapoarte foarte interesante, pe care însă n'am isbitit să-l văd. Presupun că trebuie să fie undeva, în arhiva mitropoliei din Blaj. L

Când s'a înapoiat din această lungă călătorie, el scrie prietenului său, d-lui I. Bianu dela București:... „eu azi (31 Martie 1908), m'am întors dintr'o călătorie mai lungă, făcută în interesul neamului nostru. Abia apuc să-ți pot povesti ce am isprăvit, căci scrie nu se poate. Lucrul este de o însemnătate nespus de mare și, dacă Dumnezeu nu ne va pedepsi pentru păcatele noastre, se poate spera o îmbunătățire radicală a stărilor nesuferite de aici".*)

Să fi fost aceasta viziunea clară a descompunerii anacronismului politic ce se chema monarhia austro-ungară de

*) Păr. Iacob Domșa, protopop în Ernut, fost nepot, prin răposata sa soție Lucreția, al lui Augustin Bunea, unul din intimii săi îmi comunică prin scrisoarea sa din Zlatna dela 13, 2 1930, că și în anul 1906 el mai petrecuse timp de cinci luni în Cetatea Eternă. I. G.

*) Aduc și aici mulțumirile mele respectuoase d-lui Ion Bianu, profesor universitar, membru al Academiei Române, pentru amabilitatea cu care mi-a comunicat scrisorile primite dela Aug. Bunea. I. G.

atunci și formarea, pe ruinele ei, a Statelor succesorale de astăzi, visiune pe care prinți ai Bisericii Romane, ca fostul secretar de stat al Vaticanului, Cardinalul Rampolla o destăinuia câte unui confident al său. Sau, independent de orice comunicare străină, să i se fi revelat lui, acolo, la leagănul naționalității și al credinței noastre străbune, imaginea întregirii noastre naționale, pe care avea s'o procească în cântecul său de lebedă, discursul din toamna anului morții sale, 1909, la Alba Iulia? Cine ar mai putea răspunde astăzi la întrebările acestea? Nu mai trăește Bunea să ne lămurească.

Exprimând simțemintele de jale ale întregului neam românesc, neuitatul Gheorghe Pop, de Băsești președintele Partidului Național Român telegrafia: „Adânc mișcat și inconsolabil, jălesc cu întreaga națiune română decedarea prea meritatului său Dr. Augustin Bunea, canonic capitular“.

Ioan Georgescu

Una sută optzeci de ani dela deschiderea celor dintâi școale românești, în mănăstirea Sfânta Troiță dela Blaj

Intre condițiile de unire ale Românilor ardeleni cu biserica Romei la anul 1700, era și aceea, ca pentru Români să se deschidă școale în trei centre, și anume, la Alba-Iulia, unde pe atunci era reședința episcopului unit, la Hațeg și la Făgăraș.

Guvernele transilvane, cari nici de cum nu doreau o emancipare culturală a Românilor, sub diferite pretexte au tot amânat deschiderea acelor școale. Abia în urma repețitelor, și uneori chiar vehementelor insistențe ale neobositului episcop Inochentie Micu-Klein — mai cu seamă în dietele dintre anii 1737—1744 —, guvernul dela Sibiu admite în sfârșit să se deschidă școale românești, dar nu în trei centre, după cum era prevăzut în condițiile de unire, ci numai la Blaj, care dela 1737 devenise reședința episcopului unit.

La 15 Iunie 1744, în urma acuzelor și ale uneltirilor din partea acelor cari nu puteau să sufere pe „vlădica valach“, Inochentie Micu este citat de urgență la Viena. La 25 Iunie (6 Iulie nou) episcopul mai ținu un sinod la Blaj, iar la 23 Iulie plecă spre Viena însoțit de vicarul său Petru Aron din Bistra și protopopul Petru din Daia (Dályai). Din călătoria asta, vlădica Inochentie nici nu s'a mai întors (Vezi A. Bunea, Episcopul Ioan Inocențiu Micu-Klein, Blaj 1900, p. 110—117), așa că el n'avu norocirea să-și vadă îndeplinit visul pentru care luptase cu atâta curaj, energie și risc, adecă de a deschide el cele dintâi școale românești. Cinstea asta fu hărăzită vicarului său Petru Pavel Aron, dar numai după 10 ani, când adecă acela îi și urmă în scaun.

În Octomvrie 1754, adecă după mai bine de o jumătate de veac dela unire, se deschid în sfârșit și școalele cele făgăduite prin diplome împărătești, dar nu în amintitele trei centre, ci în mănăstirea Sfânta Troiță dela Blaj. Cu acest

prilej vlădica Aron dădu trei decrete, între cari primul este cel de mai jos (Vezi la T. Cipariu, Acte și Fragmente, Blaj, 1855, pag. 217—219):

*Publicarea școalelor, ce s'au dat în Blaj la anul 1754,
Octomvrie 11 zile.*

Noi P. Pavel Aron de Bistra, din mila șcl. Tuturor celor din numita Eparhia noastră cinst. Protopopi, preoților, ieromonașilor, clericilor, așijderea și tuturor mirenilor pace șcl.

Fiindcă preainălțata stăpânitoarea noastră c. crăiasa Maria Teresia, ca o preamilostivă a noastră și nespusă ctitoră, urmând prealăudata rânduială a Preaiubitului oarecând ctitorului nostru și Chesar, Carol al șaselea, nu numai același așezământ, despre partea vlădiciei, a mănăstirei și a școalelor, a le duce în sfârșit a voit, ci încă prin nouă orânduială s'au milostivit a ne porunci, cum cuprinzând din milostiva dăruire averile vlădicești și mănăstirești, și așezându-ne într'ânsele, îndată cât va fi cu putință mai curând, să ne apucăm de deschiderea învățăturilor, și chivernisirea într'ânsele a celor lipsiți; căreia împărătești porunci cu umilință supunându-ne, și după putință ajutorându-ne Domnul, a-i face destul cugetând.

Și fiindcă începutul înțelepciunii este frica lui Dumnezeu, ca întru toate, întâi să poată învăța cu fapta și cu cuvântul, mai ales în sfânta biserică, numitul eclesiarch va avea grije, cum toată rânduiala besericească, cu evlavie să se isprăvească.

Lângă acestea se va începe în mănăstire acum întâi, până la altă a noastră rânduială, a se citi, a se proceti și a se tâlcui după vremea și vrâsta celor lipsiți:

Intâi: Dumnezeiaștile zece porunci, începând dimineața îndată după sfânta Liturghie.

A doua: Se va ceti. proceti și tâlcui cele șapte Dumnezeiești Taine, și besereceștile porunci, cari le vor începe la un ceas după prânz.

A treia: Se vor dovedi și se vor tâlcui cele mai de lipsă a credinței, cu tâlcuirea și earăși dovedirea din sfintele cărți adevărurile sfintei uniri, a căroră învățătură earăși se

va face dimineața îndată după sfânta Liturghie, și la un ceas după prânz.

A patra: Va fi luare de seamă și îndreptare la cetirea, procetirea, scrierea și tâlcuirea limbilor și ceva cunoștințe a științelor, care așijderea va fi în vremile și ceasurile mai sus însemnate.

Lângă toate acestea, ne încurmata școală de obște va fi a tuturor de toată vrâsta, de cetanie, de cântare, și de scrisoare, nici o plată de ucenici așleptându-se, numai într'ânsele, care va vrea, după rânduiala celui mai mare spre aceea treabă pus, să se chivernisească.

Carele toate așa fiind rânduite și așezate, pentru aceea am vrut a le face în știre și la arătare tuturor, cum nu numai cei cari vor fi detori a le cerceta și după puțință a le învăța, adecă, care vor trage nădejde de sufletească păstorie să le poată ști și spre cuprinderea acelorași să se poată îndrepta, ci încă și alții, toți, oricare iubitori de spăsenie fiind, vor cugeta a avea dintr'ânsele ceva cunoștință delipsă, să se poată înderepta și în ce vreme a le cerceta, precum și dorim tuturor, cum într'ânsele chivernisindu-se, să se deprindă, și cuprinzându-le, să le învețe, spre îndereptare a vieții creștinește și a dobândi prin plinirea lor viața de veci, care tuturor o poftim, prin darul Domnului nostru Isus Hristos.

Dat Blaj 1754, Octomvrie 11 zile.

Dr. Nicolae Lupu

CRONICI

Gh. Bogdan Duică

În luna Sept. s'a stins din viață profesorul Gh. Bogdan Duică, dela Universitatea din Cluj. A murit la Brașov, izolat de lume, într'o cameră de hotel. S'a stins pe neașteptate, așa precum neașteptate îi erau faptele, nou și surprinzător îi era scrisul.

Ce a însemnat Bogdan Duică pentru publicistica ardeleană, pentru viața culturală a Ardealului, unde a fost membru activ în mai toate asociațiile culturale, președinte al secției literare a Astei și unul din conferențiarilor al căror cuvânt era totdeauna nou și interesant, nu se poate spune în șirele numărate ale unei cronici. Dar ce a fost G. B. D. pentru istoria literaturii române, unde a stăpânit fără rival vreme de treizeci de ani! O vor spune alții, desigur.

Pentru studențimea ardeleană, pentru foștii lui elevi, G. B. D. a fost ceva mai mult decât un profesor, un om de știință. A fost un suflet înțelegător. În atmosfera universitară unde înainte de a învăța să faci știință, trebuie să înveți distanțele pe care ești silit să-le ții între tine și cutare profesor, trebuie să înveți rudele tuturor ca să-te pui bine cu ele, G. B. D. a făcut o excepție. N'avea nimic comun cu „prinții“ universităților, cari și-au făcut din știința lor, nu un scop ci un mijloc pentru a se urca sus pe creanga socială, cu acei profesori cu care nu ajungi să stai de vorbă numai odată pe an.

Pe stradă, la Universitate ori acasă, el te primea cu aceeași bunăvoință, și pentru cel mai necăjit student avea un scaun, un ceai adesea și de multeori un ban de împrumut. Sunt atâția profesori împrăștiati pe cuprinsul Ardealului cărora le-a dat bani să-și repare ghetetele, să-și cumpere un palton în spate când iarna

era prea stăruitoare. Vor zice unii: „nu e asta misiunea profesorului“. E adevărat. Dar atunci când profesorul milionar, cu două trei lefi care vine la universitate într'un automobil luxos și îmbrăcat după journal, își poartă mătasa științei lui pe sub ochii unor studenți, cărora le ies călcâiele prin ghete și în ochi li s'a cuibărit foamea palidă și lipsa, știința asta e o bătaie de joc.

Bogdan Duică a înțeles că tot așa de important este pentru un student necăjit să-i dai un ban de „împrumut“, ca și o carte despre tatăl tatălui lui Mihai Viteazul. Dar el a făcut și de astea; Dumnezeu să-l ierte.

Pe cât a fost de necruțător în articole și în conferințe, unde s'a luptat numai de dragul ideilor și de unde știința românească a câștigat chiar atunci când a fost nedrept, pe atât a fost de bun și înțelegător al studenților, al celor săraci și meritoși, în deosebi. Pentru aceștia s'a zbatut pretutindeni, sprijinindu-i la examenele de bursă și ajutându-i cu fapta și vorba.

Și apoi, înafară de exemplul muncii, — îl vedeam în fiecare dimineață așteptând la biblioteca universității și când se închidea pleca cel din urmă — el nu și-a lăsat catedra moștenire copiilor. N'a întemeiat o dinastie universitară. Nu și-a numit fetele asistente, nepoții și nepoatele preparatori.

În lupta lui confesională a făcut abstracție de persoană — cel puțin între studenți — și niciodată n'a ajuns până acolo ca la examen să se uite în carnetul studentului, să vadă dacă e ortodox ori catolic, convins fiind că știința și nota mare nu sunt accesibile numai uneia dintre aceste confesiuni.

În atmosfera viciată dela universitățile noastre, unde la darea notelor și burselor se ține socoteală de neam, rudenie și confesiune, și unde studentul sărac și fără protecție, dacă vrea să capete un loc, trebuie să renunțe dela început la ori ce personalitate, să aibă spinarea flexibilă, să știe să tacă și să aproabe, ori cel puțin să facă un pic de curte, G. B. D. a fost o excepție. Din nenorocire, pentru cei cari am rămas, o mare și singuratică excepție.

Pavel Dan

Omul nou

Discuția, foarte veche în jurul generațiilor, a mentalității și formațiunii lor sufletești distincte — dacă nu opuse, astăzi perimată și căzută în deriziune, face loc alteia, nu s'ar putea numi cu totul nouă *ca preocupare* deși nouă ca fel de a fi pusă: *problema omului nou*, a omului viitorului, clădit din dar peste elementele prezentului, cu o structură și ținută spirituală nouă, prevestitor și făuritor de noi, mântuitoare, vremi. Aparația lui, a omului nou, este așteptată și apodictic cerută. Este necesară, fiind unicul factor de regenerare și cimentare a vieții moderne. Preocupă spiritele. „Problema unui „om nou“ este bine cunoscută pentru oricine este familiarizat cu preocupările ideologice ale vremii noastre. Propriu zis nu există numai o preocupare pentru un om nou, ci pentru o vieță nouă în general, pentru alte organizări materiale și sociale. Se manifestă pretutindeni o opoziție violentă între un fel de a fi al trecutului și o pretinsă credință nouă și originală a omului de azi. Sunt rare epocile în care mesianismul sub formele cele mai multiple să fie atât de intens trăit ca în timpul de față. O nepotolită sete de inovație domină pretutindeni“.*)

Publicistica românească a înregistrat câteva discuții. Publicația săptămânală *Vremea* a consacrat coloane întregi educației tineretului în străinătate, sugerând mijloace practice pentru creșterea generațiilor dela noi, iar revistele au publicat articole unde chestiunea este atacată în fond. Menționăm trei dintre ele, recente, de o deosebită autoritate.

* * *

Recent, apărut, articolul dlui Ilariu Dobridor, *Certitudinea și problema salvării*. (Revista Fundațiilor Regale, Oct 1934). atacă chestiunea *global* pentru toată civilizația europeană în ritmul căreia este încadrat omul modern. Prinsă în mrejele vitalismului și ale anti intelectualismului, fizionomia spirituală a omului modern se conturează în culori sumbre, suspendată în vid, fără suport, fără certitudine și ne dă de gândit. „Sumbrou și negator, iată-l pe omul modern. Sărită de pe coordonatele ei ereditare, inteligența e tortură de nesiguranțe și, depose-dată de adevăruri, se prăvălește. Veacul nostru e veacul nietz-

*) Bucur Țincu, *Filozofia omului nou*, Gând Românesc Nr. 7 - 9, 1934.

schenian; nesocotește evidențele. Cauzalitatea nu mai explică nimic, — este disolvată; logicul nu mai cunoaște nimic, — e înlocuit; Dumnezeuirea nu mai dirijează nimic, — e înlăturată., Și, astfel, pierzând permanențele, omul a pierdut puterea de a ține oarecum un ritm vieții. Simte că e depășit. Viteza cu care curgea neîncetată primenește și lenevia cu care alergăm în urma undelor vieții sapă un contrast cât o prăpastie. Accele-rația cu care vieța ne transcende provoacă omului contemporan conștiința pierzării. Pregătește, parcă, drumul spre morte. Agonia sau imanența morții în vieța aici își găsește sursa; iar agonia e întâia treaptă a disperării; piscul ei răsturnat este în subteran...

Și totuși, ce e de făcut?

Ici și colo, licăriri de speranță s'au ivit. Se încearcă o revenire la idealuri epuizate dar fără folos. Principii care se conducă pe dedesupt formele culturii încă s'au elaborat destule. Omul — așa se pare cel puțin — a ieșit din perioada „cântării tenebrelor“. Poeziei nebuloase i se substituie grija sistematizării...

Toate acestea încercări protestează că lumea a înțeles ce-i lipsește. Cel mult. Dar nu de refaceri pe temeiuri vechi și înjghebări noi în jurul unor sâmburi de mult cunoscuți ca găunoși, — este nevoie. Ci o nouă certitudine, o nouă spiritualitate, — când toate cele foste sunt epitafe, — să coaguleze materiale, să pună ierarhie în fabricate cu totul inedite și sens spiritual să dea faptei, — o *certitudine*.”

* * *

DI Bucur Țincu*) face un rechizitoriu-bilanț al *Filozofiei omului nou*, și a mesianismului de care este animat. „Mesianismul este o caracteristică a vremilor de anarhie, zice Dsa. Atunci când din motive diferite viața și-a pierdut cursul ei, instinctiv se încearcă a se substitui direcției naturale pe care a avut-o mai înainte, o direcție inventată. Anarhia este viața fără forme, fără încadrări și disciplină rațională. În această stare de confuzie pe care o manifestă uneori viața culturii, apar figurile inovatorilor care vor să imprime fiecare o direcție și o orientare nouă. De aceea nu este deloc surprinzător că în epoca de după războiu — anarhică, fiindcă venea în urma

* Gând Românesc Nr. 7—8, 1934

unor transformări în ordinea lucrurilor — a dominat un mesianism propriu ale cărui ecouri mai persistă încă și acum“. Filosofia lui H. Keyserling, R. Tagore, H. Massis, — continuând firul aceluiași preocupări mai vechi ale lui Ibsen, Tolstoj, Nietzsche, cu direcții divergente desigur, are un caracter pronunțat mesianic. „Politica de azi (comunism, fascism, hitlerism) vrea să dea un sens nou vieții, să nască un om nou. Ea are o forță mesianică..“

Dar, mesianismul omului nou este ceva fad, superficial și fragil. Căci „un fel de a fi nou este legat de întreg complexul istoric la care participă viața. El nu poate fi formulat și impus printr'o doctrină a cuiva, oricât de ingenios ar fi susținută. Deaceia „omul nou visat de revoluțiile sociale și politice este și el o iluzie costisitoare.. Instituțiile ca și ordinea vieții în general nu sunt creația omului. Ele sunt creații *naturale* care fără să fie cu totul înafară de om își păstrează un caracter de independență. Sufletul omenesc nu poate fi un obiect de experiență arbitrară în sensul că am putea da naștere în el anumitor conținuturi.. Reformele spirituale sunt totdeauna opera vremii. Ele vin solidare cu ordinea întreagă a lucrurilor în care drumul naturii este respectat, iar cultura nu însemnează decât o dirijare convenabilă. Nu există revoluții în spirit, oricând și oricum. Viața își are o ordine proprie în care trecutul se conservă, iar eternul prezent pe care îl au oamenii în față este concluzia lui. Orice moment al vieții este o continuare a ceea ce a fost cu o direcție spre viitor, Din acest motiv nu se pot inventa direcții artificiale ca pretenții de durabilitate. Trecutul reprezintă ceea ce este verificat, deci ceea ce este sigur. Separarea de spiritul lui este o aventură. Ordinea și direcția vieții este în tradiție și continuitate!

* * *

Dr. Mircea Eliade în eseu *Glosse pentru omul nou* (Convorbiri Literare, April 1934) atacă chestiunea în adâncime, prezentând omul nou ca făuritor de istorie, fiindcă trăiește în prezent, ia contact direct și intim cu forțele *nerealizate*, neformulate, ale vieții, sesizează drumul lor și, prin ele, mersul istoriei.

Acum, mai mult decât oricând, este nevoie de asemenea oameni, cari, trăind *prezentul autentic* să desprindă liniile viitorului. „Pentru oamenii cari se străduiesc să realizeze într'a-

devar acest prezent autentic, să coincidă cu istoria care se face nevăzută, în jurul lor, — nu încapе îndoială că ceasul de față cere cu toată puterea și cu toată urgența, un *om nou*. Un om descătușat de superstițiile laice — mult mai primejdioase decât superstițiile religioase, de care l-au liberat alte revoluții precedente. Un om care să privească în față realitățile, să nu fugă de viață, (să nu mai fugă de „compromisurile”, necesare, ale vieții mai ales). Un om despre care se poate spune foarte puține lucruri *acum*; care nu e formulat; dar pe care îl presimțim, îl intuim, îl așteptăm — tot așa cum era presimțit „omul nou” al epocii lui Alexandru, sau omul nou al Creștinismului, al Renașterii, al Revoluției Franceze. Se poate spune despre el, precis, numai că *trebuie* să vină, trebuie să ia ființă. Altmintreli, istoria se năruie, omenirea se năruie”.

* * *

Care va fi ținta spirituală a omului nou, „realizat întâi de o elită, de o mentalitate — și apoi „consumat”, imitat de cei mulți” (M. Eliade) care, cu rădăcini adânc înfipte în tradiție și prezent, (Tincu), „să pună ierarhic în fabricate cu totul inedite și sens spiritual să dea faptei — o *certitudine*” (I. Dobridor)? Va fi fascistul, hitleristul, legionarul? Ori se va ajunge la un alt tip de om nou, nesesizat și nesesizabil încă?

I. C. N.

Spre echilibru

Raza de lumină, desprinsă din izvorul purificat prin acțiuni calorice, în drumul împărăției sale dispersează bucurie prin dansuri multicolore; viața pulsează în chip așa de minunat directivând oriunde razele sale cu o risipă atât de măreață încât nu exceptează pe nimeni și nimic, și totuși câtă ingraturdine: noroiul este izbit de lumină și în brutalitatea lui o strivește, nici prin gând nu-i dă să o lase cel puțin nealterată, necum să-i simtă pulsațiile ori să caute spre culmi purtat pe aripile ei. Și desigur nu trebuiește să învinuim lumina, vieța, de insensibilitatea fecultăților noastre receptive; poate vibrațiile energetice sunt de mare frecvență ori facultatea receptivă hipersensibilă...

Pete mari își întind întunerecul pe suprafața oglinzii prezentului. În consecință, acolo lumina nu este reflectată, iar

fiica materiei, obscurul, se desprinde. Natural, acest diagnostic îl găsește cel care are tăria să privească adevărul în față, să citească sincer în oglinda conștiinței sale, nu însă cel, căruia, condus de prejudecăți și ambianțe sociale, îi este teamă să analizeze ceiace se află sub vălul care-i îmbracă ființa.

Dacă dumnezeescul naturii: frumsețea câmpurilor, măreția pădurilor, susurul izvoarelor, cântecul păsărilor, vocea aștrilor ori *faptele istorice* nu sunt argumente stringente să privim Cerul, atunci să ne plecăm urechea la glasul experienței critico-științifice. Munca titanică pentru cucerirea cetății-atom a stabilit, într'un mod incombabil, legătura dintre materie și energie; structura atomistică a materiei, prin procese interatomice ne conduce la formele de energie cunoscute și necunoscute. Și curios, când întreg universul și toate disciplinele serioase preconizează spiritualizarea materiei, atunci o mare parte dintre oameni materializează și energia.

Neutralizând — deseori voluntar — tendința spre spiritualizare, așezată de Natură în fiecare din noi, oare nu este aceasta nebunie? Și tocmai omul se pretează la așa ceva, caută inferiorul, pe când lucruri și ființe, totul conduce spre spiritualizare, vorbind parecă: aveți religie creștină nu vă fie teamă să-o aprofundați; aveți o filosofie a adevăratei științe urmați-i concluziile; deschideți-vă ochii și priviți realitatea.

Mai mult, o chestiune de extremă importanță este *datoria* pe care o avem de a fi sfetnicii tineretului — cu vorba și fapta.

Copilul dotat cu o accentuată facultate receptivă prinde extrem de repede și reține fără nici o selecționare — este un reflex al mediului. Dacă nu-i este hrănită facultatea selectivă suo anno și într'un mod rațional, atunci viața lui am otrăvit-o pentru totdeauna, aruncându-l dela început în desechilibru. Cine ne îndrituește a cauza desechilibrul în tineret și cine pentru a semăna în el golul, sugrumându-i credința?

Cu cât piesele din care este compusă o mașină sunt montate și înșurubate mai perfect, cu atât mașina va funcționa mai bine. Și ce muncă desinteresată și migăloasă depune mecanicul pentru aceasta? Dar când, piesele mașinii sunt întrețesute de suflul vieții, oare nu trebuie să nu neglijăm nimic pentru menținerea raportului de înfrățire a spiritului cu materia, pentru a face vrednică materia de spiritul care-i dă

viață! Dacă ne străduim atât pentru o senzație de fericire momentană și trecătoare, de ce nu căutăm să permanentizăm fericirea, ascultând glasul spiritului diriguitor al vieții?

Drumul este trasat, dar trebuiește și cunoscut. Și-l vom cunoaște, nu într'o spiritualizare habotnică întrețesută cu falșitate și minciună, ci într'una rațională și activă, străbătută de suflul unei vieți superioare, purtând sigilul sângelui Omului-Dumnezeu.

*

Zicem că un corp este în echilibru atunci când efectul forței sale de gravitate este anulat de o forță antegonistă chiar în centrul de greutate al corpului — rezultanta celor două forțe este zero. Imediat ce rezultanta nu mai este zero echilibrul este stricat.

Echilibrul ființelor raționale este dinamic, rezultată a forțelor vitale. Antagonismul aci, este între spirit și materie. O concordanță cât mai perfectă între acestea va fi ceiace trebuiește. Discordanța este desechilibru.

F. Pop

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rusia sovietică și Asia

Aclimatizarea Rusiei bolșevice la convețuirea în concertul țărilor cu factură burgheză din Europa a surprins. Stăruința binevoitoare de a participa la proaspetele grupări de forțe păciuitoare ca și dorința prea arzătoare de a intra în Liga Națiunilor nu pot alunga total îngrijorarea bolșevizării Europei produsă de dumping și celelalte acțiuni similare. Orientarea de ultimă etapă a politicei *Kominternului* își află explicarea, cel puțin într'o anumită măsură, în cuvintele rostite de președintele Comitetului Executiv al Internaționalei a III-a în anul 1925: „Timpul nu este departe când se va auzi apelul revoluționar din Shanghai la Calcuta, din Hánkéou la Madras, din Tsing-Tao la Cair, din Peking la Alexandria. În acelaș timp apelul va suna mai puternic la Londra, la New-York, la Paris...” Timpul prezis n'a sosit încă, dar nu însemnează că planul acțiunii a fost abandonat. Fapte concrete și sigure o dovedesc aceasta.

Relevând încă din 1920, prin glasul lui *Zinoviev*, la congresul popoarelor orientale, că „Rusia întinde mâna Asiei nu

pentru că ea îmbrățișează idealul său, nici pentru că îi împărtășește concepțiile sociale, ci pentru că cele opt sute milioane de asiatici îi sunt necesare pentru combaterea imperialismului și capitalismului european“, se fixa totodată și programul de acțiune. Azi, întărirea Rusiei în Asia, motivată pe lângă asigurările de material uman și pe anumite afinități spirituale, este un fapt simțit nu numai contestat.

La armele luptei vechi: capitalul și exploatarea economică prin supunerea indigenilor, susținută de mult de către Țări, Japonia și Statele-Unite, Rusia-Sovietică a adaus una nouă: xenofobismul. tinzând „a ridica proletariatul oprimat“ al acestor popoare. Procedeu e simplu: se provoacă revolte și agitații interne, se crează artificial un stat cu șef în solda sovietului. Și terenul e deschis pentru imixtiunile ideologiei bolșevice. În foarte multe cazuri se lucrează chiar nobil, la aparență, organizându-se o luptă întreagă contra analfabetismului. Centrul se îngrijește însă ca fiecare nou cititor să fie îndopat cu broșuri de propagandă, făcând, în felul acesta, din el, nu numai un adept ci chiar un luptător contra marilor puteri — burgeze în orânduirea internă — cari îndrăznesc să mai susțină concurența.

Stăpânirea Rusiei în Asia nu cuprinde decât șapte milioane locuitori. Cu toate acestea atențiunea ce se dă regiunii din punct de vedere militar, cultural și politic este bătătoare la ochi. Armata sovietică din Extremul-Orient cu cartierul general la Klabarovsk, este compusă din 17 regimente de infanterie, 11 regimente de cavalerie, 2 regimente roșii străine (1 corean și 1 sinocorean), 2 detașamente de G. P. U., și 1 batalion chimic, cu: 301 tunuri, 3 trenuri blindate, 95 care de luptă, 30 auto-mitraliere și 700 avioane. Cu această formidabilă putere armată, cu fățărita dorință de culturalizare și cu o perspicacitate și tactică politică rară, *penetrația* sovietică, dirigeată de la Nord spre Sud, prinde din zi în zi teren în defavorul puterilor colonizatoare.

În China prin partidul *Kuo-Min-Tang*, cu toată opoziția lui *Chang-Kai Chek*, mai ales după 1925, comunismul a dispus și dispune de situație în multe centre. *Chang-Kai-Chek* a avut de luptat, în marșul contra provinciilor rebele din Nord, cu armate pregătite materialicește și moralicește de instructori trimiși din Moscova. Chiar după 1930, când guvernul oficial

a declarat că nu mai este comunism în China, s'au format și întărit grupări cu acest caracter în toate părțile Chinei. Principiile: distrugerea imperialismului, confiscarea uzinelor și băncilor străine, unificarea Chinei prin dreptul națiunilor de a dispune de ele înșile, răsturnarea guvernului național și stabilirea celui sovietic, aplicarea legii de 8 ore și sporirea salariilor, susținerea U. R. S. S. și a proletarilor din lumea întreagă sunt afișate pretutindeni. Nu mai puțin decât 300.000 oameni, apără acest stat în stat. Prin fel și fel de mijloace comunismul a distrus în bună parte bazele tradiției chinezești și poporul, rupt de la tulpina strămoșească, e dispus la orice directivă.

Nici **Asia Centrală** n'a rămas nebatătorită de emisari sovietici deși în aceste părți (Turkestanul chinezesc, Dzungaria și Thibet) acțiunea engleză a opus o rezistență bine organizată. Totuși câștigând elementul musulman de partea comunismului, englezii s'au retras în sud punând în spre frontierele Indiei în funcțiune uzini de avioane și fabrici de muniție. Lupta decisivă e în pregătire.

Japonia mult mai întărită decât toate celelalte împărății răsăritene, este mai rezistentă, dar în acelaș timp, mai diplomatic atacată. Decretarea votului universal în 1925, a fost pusă la cale de comuniști. În 1928 se fondează deja *Partidul comunist japonez* care la prima consultare a votului universal a obținut alegerea a lor 29 candidați. Comuniștii se grupează într'o serie de grupări cari reunite poartă titlul: *Nihon Paishu To* (Partidul Maselor Japoneze) și activează sub conducerea lui *Dr. J. Tacano*. Guvernul ia măsuri drastice contra formațiunilor comuniste, dar în pofida acestora turburările se țin lanț. Intre anii 1929—1932 s'au produs peste cinci mii de revolte și conflicte muncitorești între cari a excelat cea din Taga care a susținut lupta cu armata timp de o lună (16 Dec. 1931—16 Ian. 1932). În anul 1933 succesele armatei oficiale în China și Mandciuria au mai liniștit spiritele. Totuși situația este gravă. Salarizarea mică — între 125—180 fr. francezi pe lună — precum și criza economică pregătesc în permanență terenul pentru intervenția cu succes a mișcărilor comuniste. Chiar *Indiile* îndepărtate, favorizate de secte și caste cari împiedecă activarea colectivă, precum și de lipsa contactului direct cu Rusia, au simțit totuși fiorul mișcă-

rilor roșii. Alăturate mișcările comuniste celei a lui Gandhi pentru eliberarea Indiilor, au dat mult de lucru armatei engleze cari le-a reprimat cu brutalitate. Grupări se formează și aci începând încă din 1921. În 1930 un congres al muncitorilor la Pendjab (120.000 participanți) se încheie cu proclamarea drapelului roșu în locul celui național. Să nu se uite nici greva, cea mai însemnată, a marelui drum de fer indian cu aproape 100 000 muncitori.

Ofganistanul și *Arabia* au fost în ultimul deceniu teatrul atâtor lupte între forțele engleze și sovietice; *Indo-chinei* i s'au rezervat nenumărate și crâncene comploturi și greve. Unică în felul ei a fost cea a elevilor Școlii Normale din Saïgon (457 la număr) cari au protestat contra întârzierii guvernului de a le raspunde. Infrățindu-și lupta pentru acaparare cu aceea a alungării Francezilor, partidul comunist, cu secțiuni după vârsta membrilor, a avut aci succese teribile.

Iată o sumară schițare a stărilor sociale și politice din Asia, poate prea sumară ca să poată servi cititorului o completă și exactă cunoștință în cauză, dar, desigur, suficientă spre a-i mijloci date pentru permanentizarea pericolului bolșevic, care nereușind să bolșevizeze Europa, datorită ivirii curentelor de dreapta, ne va amenința mult mai feroce după completa bolșevizare a popoarelor asiatiche. Principiile comuniste se înfrățesc acolo cu „naționalismul“ și „libertatea“ profesate de Gandhi și adepții săi. Terenul este avantajos și succesul mult mai sigur decât în Europa. Rămâne ca puterile mari, colonizatoare și stăpânitoare în acele părți, printr'o înțelegere mai superioară, să dea indigenilor posibilitatea unui trai civilizată și să canalizeze aspirațiile naționale spre alte formațiuni politice contrare comunismului. Acțiunea va necesita desigur sacrificii materiale și morale. La cele din urmă vor participa cu elanul caracteristic misionarii bisericii catolice. Ori cât ar costa, lupta se impune și trebuie începută înainte de ceasul al unsprezecelea. (*J. Marquès Rivière*; *Les Soviets et l'Asie* în *La Vie Intellectuelle*, 10 Sept. 1934). **N. C.**

CĂRȚI ȘI REVISTE

Ion I. Ghelase: *Die Mokbanen, ihre Bedeutung und sozial ökonomische Entwicklung in Rumänien Huși 1933.*

Mocanii des-re cari e vorba în această lucrare nu sunt Români din Apuseni, ci păstorii români din regiunea Brașovului, mai bine zis

din „Țara Bârsei”. Importanța și evoluția economică a acestora formează deci subiectul scrierii de față.

Înainte de a începe tratarea subiectului, autorul, într-o parte introductivă face o reprivire istorică, în care ne arată posibilitățile de dezvoltare economică ale neamurilor cari au locuit în țara Bârsei, înainte de formarea poporului român și continuă apoi cu înfățișarea vieții ce au dus-o aici coloniștii romani și urmașii lor până prin secolul al XIII-lea și al XIV-lea d. Hr. Bazat în deosebi pe *Getica* regretatului V. Pârvan spune că ținutul din chestiune, atât prin poziția sa geografică cât și prin bogățiile sale naturale, era potrivit pentru toate trei treptele de cultură: creșterea animalelor, agricultura și industria. Pe lângă acestea, existența unui număr însemnat de pasuri în munți a făcut posibilă și crearea de căi comerciale.

După cuceririle din Dacia, Romanii învingători au găsit teritoriul întins de colonizat, în cari populația dela orașe a coloniștilor avea ca punct de atracție mai ales munții cu metale nobile, pe când cea dela țară căuta ținuturile potrivite pentru agricultură. Elementul dac dimpotrivă își căută refugiul în văile și poienile retrase ale munților, unde începu a duce o viață de păstor, care de altfel o considerau totdeauna ca ceva mai nobil și mai potrivit cu caracterul bărbătesc, decât agricultura demnă de femei, copii și sclavi. Această preferință a păstoritului a rămas moștenire dela strămoșii Daci, până în zilele noastre, la țăranul muntean. Predilecția deosebită față de viața de păstor i-a fost însă și un sprijin puternic în timpul năvălirilor barbare, căci aceasta i-a făcut să-și caute adăpost dinaintea hoardelor năvălitoare.

Dar păstoritul a avut în viața poporului român și un alt rol important. Prin mutarea cu turmele dintr'un loc în altul, coborând iarna dela munte la câmpie, din Carpați în șesurile Munteniei și până în Dobrogea, ciobanii au devenit factorul cel mai important al păstrării unității noastre-sufletești. Prin păstori s'a păstrat iegătura dintre Românii de dincoace și cei de oincolo da Carpați, ba chiar și peste Dunăre, veacuri îndelungate.

Trecând la tratare autorul concentrează atențiunea noastră asupra țării Bârsei și explică numele de *Bârsa* și *Bârsan*, precum și acela de *Mocan* care e dat locuitorilor din ținuturile muntoase. Arată starea Romanilor după așezarea Secuilor și Sașilor în apropierea și chiar în mijlocul lor, și amintește luptele duse cu aceștia pentru afirmarea elementului românesc ca factor hotărîtor în viața ținutului. Ne dă informațiuni și cu privire la organizația administrativă și la relațiile comerciale avute îndeosebi cu țesătoriile din Brașov.

În sfârșit trece la păstoriile dela munte, la *Mocani*, și relatează despre traiul lor. Ne spune să satele erau niște așezări numai pentru familiile lor, căci păstoriile înșiși duceau o viață mai mult de călători: vara la munte iarna la șes, cu oile.

Urmează apoi expunerea sistemului de organizare a păstoritului, pentru care scoate date interesante din cartea profesorului Dr. Andrei Veress: *Păstoritul în Moldova și în Țara Românească până la anul 1831*.

În privința rolului național ce l-au avut Mocanii în trecutul nostru, autorul amintește părerile Dlui Prof. G. Vâlsan, care zice că prin călăto-

riile cu turmele lor, Mocanii au cucerit întreg teritoriul românesc, colonizându-l mai bine decât cum ar fi făcut-o această oficialitate.

Mulți dintre Mocanii s'au stabilit în Dobrogea. Aici au atras asupra lor atențiunea Turcilor, cari le-au impus plățile birurilor, dar făceau și comerț cu produsele lor.

* * *

Broșura D-lui Ghelase, deși e numai partea generală (așteptăm apariția părții speciale), se prezintă ca o lucrare bine documentată. O dovedesc aceasta multe înjurări din caprinsul ei la studii și articole de ale scriitorilor și învățaților noștri de frunte: Pârvan, Iorga, Pușcariu, Mehedinți, Vâlcean ș. a. Prin punerea la contribuție a prețiosului material scos din aceste lucrări, autorul reușește să așeze într-o lumină clară părerile sale despre rolul important ce l-au avut în trecut Mocanii în viața poporului nostru.

Publicarea broșurii în limba germană înlesnește citirea ei și la alte neamuri, cari în românește nu o ar citi. Împrejurarea aceasta — firește — face să crească importanța ei, căci astfel și străinii pot cunoaște un aspect deosebit de interesant al vieții noastre trecute, ba mai au ocazia să afle și de aici că suntem de mult stăpânii, adevărații stăpâni, ai ținuturilor în cari locuim. Și aceasta e bine să o știe totdeauna, dar cu deosebire, acum, când se agită mereu ideea revizuirii tratatelor de pace!

Este însă ceva ce nu mulțumește nici decum pe cititorii broșurii *Die Mokanen*, anume tehnica tiparului. Mulțimea creșelilor de tipar întâlnite la tot pasul producând impresia că paginile tipărite n'au mai trecut prin mâna unui corector cunoscător al limbii germane. La aceste se mai adaugă și vreo 2-3 numri de localități tipărite greșit, cari îndreaptă atențiunea cititorului spre regiuni străine de intenția autorului. Alteori iarăși se observă omiterea vreunui cuvânt care întunecă înțelesul frazei. Toate acestea fac ca lectura să fie mai puțin plăcută în lucrarea care de altfel se citește cu interes.

E. B.

*

M. Eminesco: *Poèmes Choisis Traduction* par L. Barral, Paris, J. Gabalda et Cie Editeurs, 1934.

Fire poet'că, Păr. Barral dela Beiuș, s'a năzuit ca să radea în traducerea sa cât mai fidel înțelesul versurilor celui mai mare poet român. Și a isbutit destul de bine. Calitățile geniului, forța imaginației creatoare, fantezia bogată a poetului au aceeaș expresie în traducere ca și în original. Sensibilitatea deasemenea și-a păstrat tot farmecul.

Textul în schimb a suferit schimbări destul de mari. Ici-colea traducătorul s'a acomodat tehnicii versului francez diminuându-se prin această muzicalitatea versului eminescian. În unele locuri s'a urmat tehnica versului nostru, dar acolo nu farmecă urechea franțuzească. Păr. Barral și-a dat toată silința ca să traducă cât mai măestrît. Că n'a reușit pe deplin în redarea formei e de vină versul nostru care se acomodează cu greu metricii franceze.

Mai notăm că traducerea Părintelui Barral a apărut într'un volumaș plăcut: hârtie bună și tipar ales. E binevenit și „avertissement“-ul traducătorului care caută să introducă pe cititor în viața și opera poetului.

De încheiere, spunem atâta Părintelui Barral: munca isvorită din dragoste față de neamul nostru vom răsplăti-o tot cu dragoste, căci dragostea, dragoste așteaptă.

I. V.

*

George Mânzat: *Mănăstirea Strâmbului Cluj, 1934.*

Intr'o broșură de format mic, abia cu 50 pagini, păr. protop. S. M. aduce servicii concrete celor cari se străduiesc cu reconstituirea vieții românești ardelene din trecutul frământat. Zidită de călugărul **Filip**, de loc din Strâmbu, care a prăbegit și s'a călugărit la o mănăstire din Moldova, de unde reintorcându-se cu ceva bani singur și-a clădit acest locaș la anul 1765, *Mănăstirea Strâmbu*, pe hotarul com. Chiuești, a fost locaș de retragere pentru mulți monahi între cari, datorită relatărilor repausatului preot Hango, mai cunoscut apare *Vasile Bonifaciu Erdely*. „Bărbat de o cultură rară“ — despre care autorul ajutat și de relatările amintite nu știe cum și când a ajuns în mănăstire — acest monah nu este altul decât Basiu Erdely în călugărie Bonifaciu, născut în Mănărade lângă Blaj, la anul 1789, care făcând studiile liceale și teologice la Blaj fu hirotonit preot celibat — și desigur călugăr — la 1813. Dela 1812 până la sfârșitul anului școlar 1833—34 a fost profesor „în sintaxă“ și alternativ „de retorică și poezie“ la școalele din Blaj, de unde e trimis din pepepsă la Mănăstirea Strâmbului. Aci a stat până la 1854, ocupându-se, după cum spune broșura păr. G. M., cu pregătirea „dicilor“. După câțiva ani petrecuți ca paroh în Șonfalău jud. Arieș, este adus din nou în mănăstirea dela Blaj unde moare în anul 1867, la vârsta de 74 ani. Contribuțiile aduse de broșura păr. S. M. atât cu privire la viața monahului Vasile Erdely, fapte vrednice a intra în biografia lui, cât și despre alte întâmplări trecute în legătură cu mănăstirea Strâmbu, sunt contribuții istorice valoroase și așteptate cari numai în felul acesta, prin mici monograhii, pot fi puse la dispoziția celor cari în cercetări cu orizonturi mai largi le simt lipsa.

Exemplul păr. protopop G. M. ar putea fi un îndemn pentru toți frații preoți din „cura animarum“ ca să încerce a-i urma și'n această preocupare, ori cel puțin să înțeleagă importanța relatărilor orale a celor bătrâni asupra evenimentelor, adeseori neînsemnate nicăiri.

*

P. Lucian Pop: *Călătorie la Iad cu scriptura în mână, sau de vorbă cu pocăiții.* Bixad, 1934. —

Problema combaterii sectelor religioase, cari amenință din zi în zi, cucerind acolo unde terenul e lăsat în părăgînire, este de o actualitate arzătoare. Păr. N. Brânzeu dela Lugoj și păr. Tă măcel au contribuit fiercave la vădirea șubrezeniei acestor secte cari nu sunt decât arme destructive moralicește și naționalicește. Broșura păr. Lucian Pop cu 160 pagini și cu 62 capitole, cuprinde o descriere a rătăcirii dar și o combatere a ei. Forma dialogului, între un creștin și un pocăit, este atât de potrivită încât va fi un fel de manual al bunului creștin pentru credincioșii cari au prilej de discuție cu pocăiții. Expunerea clară, dar succintă se potrivește și desigur va fascina pe preot ca și pe credincioșii acestuia. Este recomandabilă tuturor românilor creștini, servindu-le o întărire și o clară orientare asupra modalității interpretării Scripturii de către pocăiți.

*

Dacoromania. *Buletinul „Muzeului Limbei Române“*, an, VII. (1931—1933), Buc. 1934

Instituție menită să promoveze cercetările științifice de înalt nivel, în special cele lingvistice cu toate disciplinele ajutătoare: filologie, onomastică, folklor, istorie literară și într-o anumită măsură chiar literatura, „Muzeul Limbei Române“ de pe lângă Universitatea Regele Ferdinand I, din Cluj, de sub conducerea destoinică a dlui Sextil Pușcariu, a adus roade peste așteptări. Înconjurat de o pleiadă de colegi și elevi sânguincioși, sigur pe puterile sale de studiu, organizare și control, directorul „Muzeului“ a știut să angajeze instituția ce conduce în cele mai importante probleme din lingvistica actuală română: Dicționarul l. române editat de Academie, Atlasul Lingvistic, Arhiva de Folklor, Bibliografia analitică a publicațiilor ș. a., plus o serie de studii de limbă menite a aduce lumină în trecutul cel mai îndepărtat al neamului, ori a lămurii sensul țesuturilor subtile ale limbei în cursul evoluției sale istorice și tendințele de evoluție în înfișarea ei de azi. Notăm că aceste probleme se urmăreau înainte de unire, de către streini subvenționați de statul român.

Rezultatele activității sistematice și fără preget desigur nu puteau rămânea în arhiva „Muzeului“. Buletinul „Dacoromania“ înfățișează an de an celor interesați — Românilor ca și savanților streini — roadele acestei activități. Volumul, anul, VII. apărut abia în vara lui 1934, întârziere datorită crizei financiare, cuprinde în cele peste 700 pagini activitatea „Muzeului“ pe anii 1931—1933: studii, etimologii, articole mărunte, recenzii de cărți și reviste, însemnări pe marginea cărților de S. Pușcariu, bibliografia publicațiilor de I. Breazu și necrologe. Bogăția excesivă și tonul riguros științific al studiilor mari ca și a celor mici, fac din „Dacoromania“ un volum greu pentru cei puțin stăpâniți de setea științei și de a dreptul o sperietoare pentru amatorii de citit, curioși câteodată să miroase și ei aerul atelierului științific.

Reținem: studiul dlui prof. S. Pușcariu: *Considerațiuni asupra sistemului fonetic și fonologic al limbei române*; al d-lui Sever Pop: *Din atlasul lingvistic al României*, observări teoretice și lucrări practice; al d-lui prof. N. Drăganu: *Imprumuturi și reîmprumuturi ungaro-române grupul de articole despre rotacism și seria de observații „Pe marginea cărților“* ale dlui prof. S. Pușcariu, cari îi dovedesc mai mult ampla documentare, lărgimea vederilor și promptitudinea în acțiune. Etimologii multe și interesante publică dnii S. Pușcariu, N. Drăgan și Th. Capidan.

Desigur multe lucrări din cele neamintite ar putea lipsi, fără ca volumul să-și piardă din valoare. O îndulcire a atmosferei — prea multă rigiditate germană — ar servi volumului calitatea de a fi accesibil mai multora. Fără îndoială ar putea fi și aceasta, o latură a scopului editării buletinului.

Totuși, chiar așa cum se prezintă, în totalitatea lui vol. VII. al *Dacoromaniei*, ca și celelalte de altfel, dovedește cu prisosință utilitatea „Muzeului Limbei Române“ una din mândriile Universității din Cluj.

N. C.